

2371 3

RAPPORT ¹⁾

RAPPORT COMMISSIE KAMPWERK SOCIALE JEUGDZORG

Inleiding

Op 12 October 1948 werd door Zijne Excellentie Prof. Dr. F. J. Th. Rutten, Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen een commissie geïnstalleerd, bestaande uit de navolgende personen:

mevrouw Dr. P. H. C. Tibout te Amsterdam;
mevrouw Dr. A. A. Boon te Amsterdam;
mevrouw Dr. N. Snijders—Oomen te Tilburg;
de heer J. J. Dijkhuis, psych. drs. te Heiloo;
de heer D. Q. R. Mulock Houwer te Amersfoort en
Dr. J. Koekebakker te Leiden,
terwijl aan de commissie als secretaresse werd toegevoegd mevrouw E. E. de Groot.

Opdracht. De taak van deze commissie werd als volgt geformuleerd: een onderzoek in te stellen naar de organisatie en werkwijze van de kampen voor Sociale Jeugdzorg en op grond van bevindingen richtlijnen te formuleren voor de verdere ontwikkeling van dit werk, waarbij in het bijzonder de verhouding tot de particuliere organisaties en overheidsinstellingen met een verwante taak in ogenschouw moest worden genomen. In de keuze van de wijze, waarop de leden van de commissie hun bevindingen en adviezen zouden kenbaar maken, werd hun de vrijheid gelaten hetzij individueel hetzij gezamenlijk te rapporteren. De commissie verheugt zich erover, dat met eenstemmigheid de laatste vorm werd verkozen, zodat in het navolgend rapport de zienswijze van alle leden is samengevat.

Werkwijze. Gegeven de veelheid van kampen en internaten, welke thans onder Sociale Jeugdzorg ressorteren, bleek het van de aanvang af ondoenlijk, dat alle leden grondig van elke instelling kennis zouden nemen. De meeste van de begin 1949 bestaande kampen en internaten werden derhalve door twee van de leden der commissie bezocht, waarbij zij zich aan de hand van vraaggesprekken volgens de in bijlage I opgenomen vragenlijst op de hoogte stelden van de ter plaatse gevolgde werkwijze, de personeelssamenstelling, de materiële omstandigheden, enz. Sommige kampen werden door meer leden bezocht, terwijl enkele slechts van één lid bezoek ontvingen.

De verslagen van deze bezoeken werden in de gehele commissie kritisch besproken en, zo nodig, gecompleteerd.

Voorts bestudeerde de commissie een groot aantal dossiers van pupillen, die in de kampen verbleven.

Tenslotte werd met ambtenaren van de afdeling Sociale Jeugdzorg de algemene organisatie van het kampwerk uitvoerig doorgenomen, waarbij ook de ten Departemente levende toekomstplannen ter sprake kwamen. Mede op deze wijze kon ook een beeld van de historische groei van het kampwerk worden samengesteld.

Het aldus verzamelde materiaal werd in enkele sub-commissies tot hoofdstukken van het onderhavige rapport verwerkt. Nadat ook de richtlijnen van de toekomstige werkwijze en organisatie, zoals deze de commissie het meest gewenst voorkomen, waren geformuleerd, heeft de commissie in een aantal vergaderingen het rapport in zijn huidige vorm vastgesteld. In totaal werden tien vergaderingen door de commissie belegd.

De commissie wil niet nalaten de vele ambtenaren, die bij het

inwinnen van de gegevens van een grote bereidwilligheid hebben blij gegeven, op deze plaats voor hun onvermoeide, van enthousiasme getuigende medewerking ten zeerste te danken.

Doelstelling van dit rapport. Uiteraard is de commissie niet onkundig gebleven van de uitvoerige discussies, welke zich naar aanleiding van de uitgroei van het kampwerk hebben ontwikkeld. Deze vonden o.m. hun uitdrukking in diverse publicaties. ¹⁾

Het spreekt vanzelf, dat de commissie zich tijdens haar werkzaamheden van inmenging in deze discussie heeft onthouden. Zij heeft het intussen wel als een bezwaar gevoeld, dat zodoende de opinievorming zich in sterke mate op twee standpunten „pro” en „contra” heeft vastgezet, waarbij de volle omvang van het probleem veelal niet voldoende tot zijn recht kwam.

De commissie heeft getracht het vraagstuk van de plaats van het jonge instituut zo objectief en zo breed mogelijk te stellen. Daartoe werd allereerst zo nauwkeurig mogelijk de historische ontwikkeling geanalyseerd. Het kritische onderzoek naar de huidige aard van het kampwerk leverde daarnaast de gegevens, welke, geplaatst binnen het raam van de sociale jeugdzorg in zijn ruimste zin, aanwijzingen gaven, hoe de positie van het kampwerk op dit ogenblik is.

Eerst op grond van deze inzichten bleek het mogelijk de in de aanhef gestelde vragen te beantwoorden en een aantal principes te ontwikkelen, welke zowel binnen het kader van het kampwerk als t.a.v. zijn verhouding tot verwante gebieden richtinggevend kunnen zijn voor de toekomst. De commissie veronderstelt niet hiermede onaanvechtbare richtlijnen te hebben vastgelegd. Veeleer hoopt de commissie door het opnieuw formuleren van de problemen en mogelijke uitwegen de te verwachten gedachtenwisseling op een ander niveau te plaatsen.

De nadruk valt dan onvermijdelijk op het bredere probleem van de organisatie der sociale, medische, psychologische en geestelijke zorg voor de jeugd, welke eerst duidelijk voor ogen moet staan, willen onderdelen van dit grote terrein en dus ook het kampwerk bevredigend geregeld worden.

Indien van zekerheden gesproken mag worden, dan is dit laatste voor de commissie wel een onwrikbare overtuiging.

Aan het eind van het rapport wordt dan ook de wens uitgesproken, dat spoedig een gezaghebbend coördinerend lichaam de vele arbeid ten behoeve van de Nederlandse jeugd en in het bijzonder van het bedreigde gedeelte daarvan, op elkaar moge afstemmen.

HOOFDSTUK I

Hoe het kampwerk van Vorming Buiten Schoolverband ²⁾ ontstond

Bij het vastleggen van de geschiedenis van het ontstaan en de ontwikkeling van het kampwerk voor sociaal-labiele jeugd moet worden teruggegrepen naar een tijdstip, dat ligt lang voor het ogenblik, dat dit kampwerk door het Ministerie van Sociale Zaken ter hand werd genomen.

Het was mr G. T. J. de Jongh, de latere kinderrechtter, die in 1903 als eerste de gedachte uitsprak, dat voor jongens van 18 jaar, die voor grote of kleine misdrijven met de rechter in aanraking waren

¹⁾ Dit rapport werd aanvankelijk nedergelegd ter griffie, doch is op verzoek van de Regering gedrukt.

¹⁾ Bibliografie zie bijlage II.

²⁾ Later aan te duiden als V.B.S.

gekomen, niet kon worden volstaan met opsluiting en het geven van geestdodend werk. Op een jaarvergadering van de Nederlandse Juristenvereniging bepleitte hij de instelling van werkinrichtingen, waar aan dergelijke veroordeelden handvaardigheid en algemene aanpassing zouden kunnen worden bijgebracht, opdat zij, in de maatschappij teruggekeerd, betere mogelijkheden zouden hebben zich daar te handhaven. Zijn voorstel mocht echter toentertijd geen willig oor vinden bij de juristen en pas in 1920 werden zijn plannen verwezenlijkt door de toenmalige Algemeen Voorzitter van het Nederlandse Genootschap tot Zedelijke Verbetering der Gevangenen, G. A. M. de Bruyn, die in Zorgvlied in Drenthe de kolonie „Landarbeid” stichtte, een eerste vormgeving van de door mr. De Jongh gepropageerde gedachte. De jongens werden bij de landontginning en ook bij boeren in de omgeving te werk gesteld; een eerste poging om niet door straf, doch door heropvoeding het doel te bereiken.¹⁾ Bij de plaatsing in „Landarbeid” kon gebruik worden gemaakt van de mogelijkheid van voorwaardelijke veroordeling.

In het algemeen waren de geesten echter nog niet rijp voor deze vorm van „straf”. De medewerking van het Ministerie van Justitie was niet groot en toen in 1933 een gedeelte van de barakken door brand werd vernield en bij circulaire van 13 November 1933 bovendien het algemeen subsidie voor verplegingsinrichtingen werd ingetrokken, moest de inrichting worden gesloten.

Het streven bleef echter bestaan en werd in de loop van de volgende jaren sterker, naarmate het kampwerk voor de jeugdige werklozen tot bloei kwam en er, zij het op beperkte schaal, een vorm van samenleving ontstond tussen dit kampwerk en het reclasseringswerk. Op de jaarvergadering 1935 van het Genootschap tot Zedelijke Verbetering der Gevangenen hield mr. de Jongh een inleiding, waarin hij, mede in verband met de toeneming van het aantal „ledigheids-misdadigers” ten gevolge van de werkloosheid, de instelling bepleitte van een werkkamp voor jeugdige werklozen, die met de strafrechter in aanraking waren gekomen.

De nieuwe instelling zou de naam dragen van „Laboro Ergo Sum” (Ik werk en daaraan ontleen ik mijn bestaan), in de omgang leskampen genoemd. Overheerste bij „Landarbeid” de overtuiging, dat het verschaffen van nuttige arbeid op zich zelf reeds voldoende was, thans breekt de gedachte baan, dat „gestreefd moet worden naar de arbeid, die economisch te verantwoorden is en waaraan de jongens wat hebben, indien zij in de oude omgeving terugkeren”, een gedachte, die nader is uitgewerkt in een verhandeling over de werkkampen, opgenomen in het jaarverslag 1936 van het Genootschap tot Zedelijke Verbetering van Gevangenen.²⁾

De grondgedachte van deze verhandeling — waarop op deze plaats nader wordt ingegaan, i.v.m. het feit, dat vele der hierin opgenomen punten in het tegenwoordige kampwerk zijn terug te vinden, is, dat de werkkampen voor voorwaardelijk veroordeelden een lacune in het strafrechtelijk geheel kunnen aanvullen door het openen van een middenweg tussen langdurige gestichtsofvoeding en uitsluitend reclasserende voorwaardelijke veroordeling.³⁾

Voor veroordeelde jeugdige volwassenen „geven de werkkampen een korte opvoedende vrijheidsberoving, een zwepslag, een aansporing, een tijd van disciplineren en bezinning, die de inleiding vormt en de mogelijkheid schept van het daarop volgend reclasseringswerk in de maatschappij. Tot nu toe ontbrekende schakel in het strafrechtelijk geheel, dat tussen langdurige gestichtsofvoeding (Jeugdgevangenis) en uitsluitend reclasserende voorwaardelijke veroordeling geen andere middenweg had dan de korte gevangenisstraf, celstraf.”⁴⁾

Hoewel op het ogenblik van de samenstelling van de genoemde verhandeling door de tijdsomstandigheden de gedachte der werkkampen veelal werd verbonden aan de werkloosheid der jeugdigen, wordt niettemin opgemerkt, dat ook na de beëindiging der werkloosheid de werkkampen een blijvende plaats in het strafrecht zullen behouden „voor die jeugdige volwassenen, die, door welke oorzaak ook, in de puberteitsperiode zijn afgezaakt en dreigen de juiste weg te verliezen en die dus korte tijd — zeg b.v. zes maanden — buiten hun eigen milieu leiding, opfrissing en disciplineren nodig hebben”.⁵⁾

Kentekenen van het werkkamp zijn dan ook de betrekkelijk korte duur en de betrekkelijk normale aard der verpleegden. Het vormt de voorbereiding en het eerste begin van de reclassering, waarbij men naast de oudere raadsman ook de jongeren — gedacht wordt o.m.

aan opname van de verpleegden in de georganiseerde jeugdverenigingen — bij het reclasseringswerk wil inschakelen.

Uit deze doelstelling wordt ook de aard van het werk afgeleid: „De aard van de verpleging wordt door het bovenstaande bepaald. De leiders zullen natuurlijk kennis moeten hebben van de puberteitspsychologie en de geest in het werkkamp zal paedagogisch moeten zijn. Maar voor de behandeling van individuele diepgaande psychologische conflicten is in het werkkamp geen plaats; die behoeven wel oplossing, maar elders dan in het werkkamp. Het werkkamp zal een eenvoudige, frisse, begrijpende, maar niet te zeer psychologiserende instelling zijn”.

Als de twee voornaamste aan de werkkampen te stellen eisen worden genoemd: goed en niet te weinig personeel en huisvesting volgens het paviljoens- — of minder weids uitgedrukt — barakkensysteem met barakken van niet meer dan 25 jongens en voor ieder in die barak een klein slaapvertrekje, derhalve geen gemeenschappelijke slaapzaal.

De kampen zouden bestemd zijn voor opname van jongens van 16 tot 21 jaar, ten hoogste 23 jaar, „krachtens vonnis of beschikking van de rechter, gewoonlijk voorwaardelijk veroordeelden, maar waarschijnlijk ook door de Kinderrechter onder toezicht gestelden (gezinsvoogdij)”.¹⁾ Zij worden niet veroordeeld tot plaatsing in een werkkamp, slechts wordt bij de voorwaardelijke veroordeling als voorwaarde gesteld, dat zij zich in een werkkamp laten opnemen; er is derhalve verplichting, noch voor de jongens om te blijven, noch voor de leiding om de jongens te houden. Er moet in het werkkamp „de juiste mengeling van vrijheid en gebondenheid” zijn.²⁾

De exploitatie van de werkkampen zou in handen van particulieren zijn, waarbij op een subsidie van het Ministerie van Justitie werd gerekend.

Tot uitvoering van de in de verhandeling uiteengezette plannen zou het echter voorshands nog niet komen. Hoewel de Minister van Justitie op 6 Januari 1937 subsidie toezegde, werd deze toezegging in Juli 1937 op grond van de toestand der Rijksfinanciën teruggenomen.

Men bleef echter werkzaam, in het bijzonder in het Nederlands Genootschap tot Zedelijke Verbetering der Gevangenen. Telkens verschenen ook in het „Maandblad voor Berechting en Reclassering” van de hand van mr. de Jongh en dr. Muller artikelen over de noodzaak te komen tot de instelling van deze nieuwe tussenvorm tussen langdurige heropvoeding en directe terugplaatsing in de maatschappij.

De hierboven in de verhandeling ontvouwde gedachten zijn nader uitgewerkt in een rapport, uitgebracht door een op 15 October 1938 door het Nederlands Genootschap ingestelde commissie, die tot opdracht had „een onderzoek in te stellen naar en rapport uit te brengen over de wenselijkheid en mogelijkheid van oprichting van een strafrechtelijk werkkamp door het Genootschap”. Was men voorheen uitgegaan van de mening, dat niet alleen het Nederlands Genootschap en het Nederlands Verbond der Verenigingen Pro Juventute, doch ook de voornaamste andere reclasseringsinstellingen voor volwassenen behalve de R.K. Reclasseringsvereniging zouden medewerken, bij de samenstelling van het rapport beperkte men zich tot de instelling van een werkkamp door het Nederlands Genootschap alleen. Op 30 November 1938 werd het rapport uitgebracht. De commissie had toen de schriftelijke toezegging van de Minister van Justitie voor een subsidie van een bedrag niet hoger dan f 1 per persoon per dag en in totaal niet meer dan f 5000.

Op 1 April 1939 werd door het Nederlands Genootschap definitief besloten tot de oprichting van de Werkgemeenschap.³⁾ In de Memorie van Antwoord van de Rijksbegroting Justitie was een passage opgenomen, waaruit weliswaar niet geconcludeerd kon worden, dat afzonderlijke werkkampen voor jeugdige voorwaardelijk veroordeelden zouden worden ingericht, doch wel, dat „indien door particuliere bemoeiingen zodanige kampen worden ingericht, ook voor de plaatsing van voorwaardelijk veroordeelden in die kampen zal kunnen worden bijgedragen”.

De mobilisatie en de daarna uitgebroken oorlog verhinderde de uitvoering van de in samenwerking met het Departement van Justitie opgezette plannen aan de Hollandsche Rading — waar het gebouw reeds voltooid was —, doch bevorderde langs andere weg de opening van een eerste werkkamp, dat echter niet onder het Departement van Justitie, doch onder dat van Sociale Zaken zou ressorteren.

Kampwerk voor jeugdige werklozen. De thans bestaande kampen en internaten voor sociale jeugdzorg kunnen namelijk evenmin los van de kampen voor jeugdige werklozen, welke in de crisisjaren vóór 1940 tot ontwikkeling kwamen, worden gedacht. In hun eerste

1) Maandblad voor Berechting en Reclassering, Jaargang 1935, pag. 178.

2) Maandblad voor B. en R. Jaargang 1937, pag. 203.

3) Maandblad voor B. en R. Jaargang 1937, pag. 204 (laatste alinea).

4) Maandblad voor B. en R. Jaargang 1937, pag. 205.

5) Maandblad voor B. en R. Jaargang 1937, pag. 206 (eerste alinea).

1) Maandblad voor B. en R. Jaargang 1937, pag. 208 (laatste alinea).

2) Maandblad voor B. en R. Jaargang 1937, pag. 209 (eerste regel).

3) Maandblad voor B. en R. Jaargang 1939, pag. 145 en volgende.

vorm ontstonden deze kampen in 1932 uit de grote nood van die tijd, de massale werkloosheid en de jeugdwerkloosheid. Zij werden georganiseerd door sociale groeperingen, vak- en jeugdorganisaties en aanvankelijk gesubsidieerd door het Nationaal Crisis Comité. In den beginne was de kampduur een of twee weken. Het doel van deze z.g. „korte kampen” was werkloze jongens en later ook meisjes een korte tijd uit het geestdodende en afstompende nietsdoen te halen door hen samen te brengen, buiten, in kamphuizen, onder goede leiding werkend aan een of ander werkobject, en hen daardoor weer vertrouwen en levensmoed te geven.

Van 1935 af heeft de Overheid, i.c. het Ministerie van Sociale Zaken, zich met deze kampen bemoeid, vooral door het verstrekken van belangrijke subsidies. Werd aanvankelijk uitgegaan van de veronderstelling, dat de massale jeugdwerkloosheid slechts van beperkte duur zou zijn en dat volstaan kon worden met het geven van een injectie middels de korte kampen, al spoedig bleek, dat voor zeer vele jongeren de werkloosheid hardnekkig van duur en daardoor ook in zijn gevolgen funest was.

In 1935 ontstonden naast de korte kampen de z.g. „lange kampen” volgens het plan van ir. J. Th. Westhoff. Grondgedachte hiervan was, dat men aan de jonge werklozen in de eerste plaats arbeid moest geven, opdat de drang naar activiteit — hoofdenmerk van de jeugd — zich in geregeld werk zou kunnen uiten. Gezocht werd naar geschikte werkobjecten, die jarenlange arbeid zouden kunnen bieden aan een wisselende bezetting van een honderd jonge werklozen. Door het geven van geregelde arbeid aan de jongens achtte men de oorzaak der a-sociale en anti-sociale neigingen voor een goed deel weggenomen.

Dit plan werd door de Regering aanvaard en de uitvoering er van door haar in belangrijke mate gesubsidieerd. De duur der kampen werd gesteld op zes tot acht, later op twaalf weken. De organisatie was in handen van vier Centrales: de Centrale voor Werklozenzorg, gesticht op initiatief van de Nederlandse Raad van Kerken voor Praktisch Christendom, de Nationale R.-K. Commissie voor Jeugdwerklozenzorg, de Moderne Centrale voor Werklozenzorg en later ook de Stichting Nederland's Volkskracht.

Daar bij de organisatie van de kampen de jeugdorganisaties een invloedrijke rol speelden, lag het voor de hand, dat de methodiek van het kampwerk grotendeels aan de jeugdbeweging ontleend werd.

In de laatste jaren vóór de oorlog viel er dan ook in Nederland een kentering te bespeuren in de opvattingen over het kampwerk. Terwijl eerst het crisiskarakter had gedomineerd en de opvatting, dat volstaan kon worden met het bestrijden van de gevolgen van de jeugdwerkloosheid door het verschaffen van zinvolle arbeid, gingen er later steeds meer stemmen op om aan het kampwerk positieve doelstellingen te geven en wel tweeërlei:

1. aan de jongens gelegenheid te geven hun vakbekwaamheid te onderhouden, c.q. hun een vakscholing te geven, opdat zij hierdoor betere kansen zouden krijgen bij het hervinden van een betrekking. Deze doelstelling leidde tot de oprichting van melkers- en schipperskampen, terwijl in andere kampen gelegenheid werd gegeven zich in de bouwvakken te bekwaamen. De hierboven genoemde Centrale voor Werklozenzorg trad hierbij baanbrekend op;

2. het kampwerk te richten op de opvoeding der deelnemers. Vooral in de kring van het R.-K. kampwerk gingen er steeds meer stemmen op, die de mening weergaven, dat de kampen van voorbijgaande crisisinstellingen waren uitgegroeid tot blijvende instellingen der Nederlandse jeugtopvoeding. Er werd op gewezen, dat het kampwerk als jeugdbeweging een ideaal nodig had en dat dit ideaal voor het kamp zou moeten zijn: het saamhorigheidsideaal, belichaamd in een miniatuur Christelijke Staat.

Ook buiten R.-K. kring verbreidde zich de opvatting, dat het kampwerk in dienst gesteld moest worden van de opvoeding der Nederlandse jeugd. Het was in deze tijd, dat in brede kring werd gepleit voor de instelling van een arbeidsdienst, hetzij op vrijwillige basis, hetzij verplicht voor allen of wel voor jeugdige werklozen (Rapport Commissie Draayer eind 1937; Congres te 's-Hertogenbosch in 1938).

Ook de Regering scheen deze opvatting te aanvaarden, getuige de omschrijving van het doel van de bestrijding der jeugdwerkloosheid door de toenmalige Minister van Sociale Zaken mr. C. P. M. Romme in een vergadering van de Rijkscommissie van Advies inzake het vraagstuk van de werkloosheid onder de jeugd in October 1938: „Jeugdwerkloosheidsbestrijding toch heeft een eigen, een ander doel dan bestrijding van de werkloosheid der ouderen. Is deze laatste gericht op het verschaffen van het natuurlijke middel, waardoor de mens kan voorzien in het levensonderhoud voor zich en de

zijnen, de jeugdwerkloosheid keren betekent de jeugdige, wie de ongunst van het heden treft, toch gereed maken voor zijn toekomst, de jeugdige, wiens uitrusting tot de taak van morgen bedreigd wordt door ledigheid, tegen de gevolgen dier dreiging behoeden, ja, ik ga verder en stel als doel der werkloosheidsbestrijding onder de jeugd: hen tot *betere*, en dus gelukkiger mensen te helpen groeien dan zij wellicht geworden zouden zijn, wanneer de ernst des levens hen niet zo vroeg had aangeraakt, de vloek van hun jeugd te doen verkeren in de zegen hunner volwassenheid.”

Het bleek echter al spoedig, dat de opvatting nog geen gemeengoed was en dat de verwezenlijking van deze gedachte politiek nog niet mogelijk was. De opvolger van Minister Romme, Minister Van den Tempel, achtte het gewenst de Kamer gerust te stellen met de verklaring, dat hij niet het plan koesterde om van het kampwerk een instituut te maken tot opvoeding van gemeenschapsmensen. De jeugdzorg zou z.i. scherp gericht moeten blijven op haar beperkte doelstelling, terwijl aan het kampwerk nader aandacht zou worden besteed in deze zin, dat meer naar inrichting van z.g. vak-kampen zou worden gestreefd. Wat betreft het element „opvoeding” in de doelstelling der kampen, werd dus vastgehouden aan de vroegere opvatting, dat de kampen wel dienstbaar mochten zijn aan de opvoeding, maar dat zij deze niet als doelstelling moesten hebben.

Naast de kampen voor jongens ontstonden meisjesinternaten, die in het kader van het kampwerk voor jeugdige werklozen een bijzondere plaats innamen, omdat de werkloosheid van het meisje een ander karakter draagt dan die van de jongens. Van een „werkloos” zijn in de zin van „zonder werk” zijn, kon ook in tijden van grote werkloosheid bij het meisje niet worden gesproken. Voor huishoudelijk werk waren ook toen handen te kort. De meisjes, die op fabriek of atelier werkzaam waren geweest en zonder werk kwamen, konden echter niet zonder meer overgaan tot de huishoudelijke beroepen; het geven van een aanpassing en van een vorming was hiervoor nodig. De mogelijkheid hiertoe werd geopend in de op dezelfde voet als de jongenskampen geëxploiteerde en gesubsidieerde meisjesinternaten, die een opleiding voor de huishoudelijke beroepen gaven. Daarnaast werden z.g. algemene meisjeskampen, waarvan de duur was bepaald op zes weken, in gebruik genomen. Deze kampen beoogden die meisjes, die niet in een huishoudelijk beroep geplaatst wensten te worden, voor te bereiden op een werkkring in de maatschappij.

Samenwerking reclassering en werkkampen. Zoals wij zagen, had de gedachte van het sociale kampwerk haar wortel zowel in de reclassering als in de bestrijding van de gevolgen der jeugdwerkloosheid.

Tussen het kampwerk voor jeugdige werklozen en het reclasseringswerk was allengs ook reeds enige samenwerking ontstaan. In 1938 werd, na de afwijzing van de instelling der werkkampen door het Ministerie van Justitie, bepaald, dat in elk kamp voor jeugdige werklozen met subsidie van het Ministerie van Justitie enkele reclasseringsgevallen tussen de andere deelnemers konden worden opgenomen. Voor deze gevallen gaf het Ministerie van Justitie subsidie in de onkosten. De aan de organisaties te richten aanvragen werden gesteld in handen van een commissie van ambtenaren van de Departementen van Sociale Zaken en van Justitie. De beoordeling der gevallen vergde echter enige tijd en zo gebeurde het meermalen, dat buiten de commissie om reclasseringsgevallen in de kampen werden toegelaten.

Ten gevolge van het ontstaan van meer werkgelegenheid en de algemene mobilisatie werd in het laatste jaar voor de oorlog de omvang van de jeugdwerkloosheid steeds geringer, hetgeen tot gevolg had, dat het kampwerk een kwijnend bestaan voerde.

Oorlogstijd. De oorlog bracht een algehele wijziging in de organisatie en doelstelling der kampen voor jeugdige werklozen. In de maanden Februari en Maart 1941 werden deze kampen, evenals de internaten voor meisjes, zowel die, waar een huishoudelijke opleiding werd gegeven, als de z.g. algemene meisjeskampen van zes weken, door de bezettende macht ten behoeve van de Nederlandse Arbeidsdienst gevorderd; een aantal werd echter als onbruikbaar voor het gestelde doel weder ter beschikking gesteld van het Departement van Sociale Zaken onder de bepaling, dat de organisatie, met uitsluiting van de particuliere instanties, alleen zou berusten bij het Departement van Sociale Zaken en dat slechts vakscholing zou worden beoogd, daar het terrein der opvoeding werd voorbehouden voor de N.A.D. Onder deze voorwaarden werd het kampwerk in de maanden April en Mei 1941 gereorganiseerd en werd door de Rijksdienst voor de Werkverruiming van het Departement van Sociale Zaken de exploi-

tatie ter hand genomen van enkele „vakkampen” (opleiding tot varensgezel, landarbeider, melkersknecht alsook voor de metaalvakken, schilderen enz.; voor de scholing in de laatstgenoemde vakken bezochten de deelnemers van het kamp een van de Rijkswerkplaatsen voor vakscholing). Als selectie-kamp, van waaruit de deelnemers aan de verschillende vakkampen werden gedistribueerd, fungeerde het kamp „Papenvoort” te Rolde; de meisjesinternaten werden voorshands nog niet heropend.

De kampen bleven bestemd voor jeugdige werklozen, terwijl voortgegaan werd met het op beperkte schaal plaatsen van reclasseringsgevallen. Aan deze vermenging van normale werkloze jongens en voorwaardelijk veroordeelde of onder toezicht gestelde jongens waren echter verschillende bezwaren verbonden. Zij betekende een verzwaring van de taak der leiding, van wie speciale paedagogische bekwaamheden werden geëist. Zij gaf onvoldoende mogelijkheid de kampmethodiek in te stellen op de moeilijke gevallen, terwijl slechts een beperkt aantal hunner kon worden opgenomen, aangezien allen eerst in het kamp „Papenvoort” werden geplaatst. Anderzijds dreigde door jeugddelinquenteit de verhouding tussen de aantallen normale en moeilijke jongens in ongunstige zin gewijzigd te worden. Toen dan ook in het najaar van 1941 door het Departement van Sociale Zaken weer werd beschikt over een aantal kampen, werd overwogen om een bepaald kamp te bestemmen voor deze bijzondere gevallen. Omtrent de wenselijkheid hiervan werd door het Departement van Sociale Zaken overleg gepleegd met de 7de Afdeling van het Ministerie van Justitie (Rijkstucht- en -Opvoedingswezen) en met verschillende vooraanstaande figuren op het gebied van de reclassering en de kinderbescherming.

Op dit overleg volgde al spoedig, nl. in Januari 1942, de opening van het eerste kamp voor sociaal-labele jongens te Ommen. Achterevolgens kregen dezelfde bestemming de kampen te Beekbergen (Augustus 1942), Barchem (October 1942) en Hummelo (Januari 1943). Deze kampen werden beschouwd als basiskampen, van waaruit de deelnemers bij gebleken geschiktheid, na een verblijf van gemiddeld 6 maanden, zouden worden overgeplaatst naar een der reeds bestaande of nog op te richten vakkampen (de schipperskampen te Hattem, Dieren en Dordrecht, de vak-internaten welke gekoppeld waren tegen Rijkswerkplaatsen te Arnhem, Losser en Beekbergen en het landbouwkamp te Sellingeren). In deze vakkampen, waarin de deelnemers eveneens gemiddeld 6 maanden verbleven (in Sellingeren 1 jaar), werden ook nog opgenomen, via het selectiekamp „Papenvoort”, normale werkloze jongens, die door de Gewestelijke Arbeidsbureaux waren geplaatst. Zoveel mogelijk echter werd er naar gestreefd ook bepaalde vakkampen uitsluitend te bestemmen voor de sociaal-labielen.

De terzake van de kampen bestaande samenwerking tussen de Departementen van Sociale Zaken en van Justitie vond haar bevestiging in de instelling van een Curatorium, waarin zitting hadden namens het Departement van Justitie mr. J. Coninck Liefsting, toenmalig hoofd van de afdeling Rijkstucht- en -Opvoedingswezen, mr. W. P. van Lindonk, toenmalig inspecteur van het Rijkstucht- en -Opvoedingswezen, namens het Departement van Sociale Zaken ir. J. Th. Westhoff, directeur van de Rijksdienst voor de Werkverruiming, en ing. G. Meyering, chef van de Afdeling Vakontwikkeling en Sociale Jeugdzorg, en voorts mr. A. Hilbing Prins, Kinderrechter te 's-Gravenhage.

Het verslag van de eerste vergadering van het Curatorium, gehouden in Juli 1942, geeft belangrijke aanwijzingen voor de gedachten, die in de eerste periode van dit kampwerk bij de centrale leiding voorzaten wat betreft de doelstelling, de organisatie en de opzet van deze kampen. In deze vergadering kwamen onder meer de volgende onderwerpen aan de orde:

1. De aanstelling van contact-ambtenaren.

Besloten werd in ieder arrondissement een Ambtenaar voor de Kinderwetten te verzoeken om als contactambtenaar voor de kampen te fungeren; zijn taak zou het zijn in het arrondissement inlichtingen te verstrekken omtrent de opzet der kampen, de eerste selectie te doen en zijn bemiddeling te verlenen bij het indienen van aanvragen tot plaatsing.

2. De categorie deelnemers.

De kampen zouden uitsluitend bedoeld zijn voor de „lichte” gevallen. De deelneming zou in beginsel vrijwillig zijn, hoewel in sommige gevallen een schijn van verplichting niet te vermijden zou zijn, wanneer nl. een jongen gesteld werd voor het dilemma, gesticht of kamp.

Uit de kampen zouden worden geweerd: de volstrekt onwilligen, de sexueel-labele elementen, de psychopathen en als regel ook de debielen.

Voor plaatsing zouden in aanmerking komen de volgende categorieën:

- a. civiel- of strafrechtelijk onder toezicht gestelden;
- b. voorwaardelijk ter beschikking van de Regering gestelden;
- c. zij, die gestraft zijn, maar vermoedelijk in aanmerking komen voor gratie-verlening;
- d. zij, die kans hebben, dat bij goed gedrag in het kamp de zaak geseponeerd zal worden;
- e. zij, die reeds tuchtschoolstraf hebben ondergaan, maar vanwege aanleg, milieu of gebrek aan vakkennis aan grote verleiding zijn blootgesteld;
- f. zij, die in een R.O.G. geweest zijn, maar voorwaardelijk ontslagen zijn.

3. Differentiatie naar leeftijd.

Waar men toen verwachtte, dat binnenkort verschillende kampen ter beschikking zouden komen, zou de plaatsing geschieden met inachtneming van de psychologische leeftijd der jongens; als minimum-leeftijd werd gesteld 15 jaar.

4. Eenvoudige werkplaatsen.

Ten einde de arbeidstherapie ook in de wintermaanden te kunnen voortzetten en bovendien de jongens te kunnen testen op hun geschiktheid voor een bepaalde vakscholing middels de vakkampen, zou worden overgegaan tot het inrichten van eenvoudig geoutilleerde werkplaatsen in de opname-kampen.

5. Methodiek van het kampwerk.

In dit verband werd gewezen op de wenselijkheid de deelnemers in groepen te splitsen, waarbij elk der hulpleiders zijn speciale aandacht zou kunnen schenken aan de jongens uit zijn groep. Bovendien bleek men er voorstander van te zijn, dat de deelnemers eigen leiders zouden kiezen, belast met een zekere verantwoordelijkheid voor de goede gang van zaken in hun groep. Tevens sprak het Curatorium zich uit voor de instelling van een ontvangst-groep.¹⁾

6. Contact met toezichthoudende instanties.

Door de kampleiding zou met de toezichthoudende instanties het contact worden onderhouden door toezending van twee-maandelijke rapporten.

7. Tehuizen voor werkende jongens.

Ten aanzien van de vraag, of het wenselijk was in aansluiting op de kampen tehuizen voor werkende jongens op te richten (waarvoor gepleit werd in het Maandblad voor Berechting en Reclassering Juni 1942) werd geen duidelijke uitspraak gedaan. Het doel, dat hiermede beoogd werd, nl. de overgang van het kamp naar het volledige stadsleven te vergemakkelijken, achtte men ook bereikbaar door het overplaatsen der jongens uit een werkkamp naar een in de stad gelegen vakinternaat.

8. Nazorg.

Het curatorium stelde zich op het standpunt, dat de nazorg niet kon geschieden vanwege het Departement, maar moest berusten bij de toezichthoudende instantie.

9. Zorg voor het verwaarloosde meisje.

Besloten werd te streven naar oprichting van internaten voor verwaarloosde meisjes, die zich eveneens zouden moeten beperken tot de lichtere gevallen en niet bestemd zouden mogen worden voor de zedelijk laagstaande meisjes. Gedacht werd vooral aan de leeftijds-groep van 14 en 15 jaar.²⁾

Na-oorlogse ontwikkeling. Na de bevrijding was de toestand van het kampwerk voor sociale jeugdzorg zeer chaotisch. Een groot gedeelte van de jongens was in de Septemberdagen 1944 naar huis gezonden. Voorts waren verschillende kampen voor andere categorieën jongeren zowel als volwassenen in gebruik genomen, zoals ondervoede kinderen en zieken.

¹⁾ In Augustus 1943 werd in De Kuil te Beekbergen een conferentie gehouden van alle kampleiders, waarop de doorvoering van het groeps-systeem, zonder dat hierdoor de *kampgemeenschap* als zodanig zou worden opgecoördineerd, bepleit werd. Hoewel tijdens de bezetting ernstig gepoogd werd het groeps-systeem door te voeren, kon dit slechts op een zeer onvolkomen wijze geschieden door de gebrekkige inrichting der kampementen, die voor andere doeleinden waren gebouwd, en het tekort aan personeel.

²⁾ Als kamp voor sociaal-labele meisjes werd in Juli 1943 geopend het kamp Overbaank te Warnsveld.

Het eerste streven na de bevrijding was er op gericht om de kampen weer voor het oorspronkelijke doel te bestemmen met dien verstande echter, dat enige kampen werden opengesteld voor jeugdige politieke delinquenten en kinderen van politieke delinquenten.

Al spoedig na de bevrijding onderging het werk een wijziging door de oprichting van:

1. kampen met eigen werkplaatsen voor de vakscholing;
2. een kamp voor licht-labiele jongens;
3. tehuisen voor werkende jongens;
4. kampen voor baldadige jongens.

Ad 1. Het vroeger gevolgde systeem van scheiding tussen basis-kampen en vakinternaten had verschillende nadelen getoond. Vaak waren de werkmeesters in de Rijkswerkplaatsen, welke door de jongens der vakinternaten werden bezocht, niet berekend op het opleiden van en leiding geven aan moeilijke jongens; vervolgens was, gezien het grote aantal zwak begaafde jongens onder de sociaal-labielen en hun ontwikkelingsachterstand, het scholingssysteem in de werkplaatsen, dat aangepast was aan normale jongens, niet geschikt voor de deelnemers aan de kampen, hetgeen veel moeilijkheden tussen vakinternaat en werkplaats tot gevolg had.

Wilden de jongens in de Rijkswerkplaats, waarheen zij van uit het vakinternaat voor hun scholing gingen, gehandhaafd worden, dan moesten de gedragsmoeilijkheden grotendeels zijn opgelost. Een jongen moest dus te lang in een basiskamp worden vastgehouden, voordat overplaatsing met hoop op succes kon worden geprobeerd. Vrijwel steeds duurde deze periode ten minste zes maanden. Dit deprimeerde de jongens, omdat zij niet inzagen wat voor nut het voor hun toekomst had, dat zij in het kamp vrijwel uitsluitend bos- en ontginningswerk moesten verrichten. Ofschoon bos- en ontginningswerk als middel tot arbeidstraining voor deze ongeschoolde jongens zeker zijn nut had, althans in het begin van de kamperiode, werd het, ook gezien van uit het standpunt der Overheid, niet nodig gevonden, dat aan dit soort arbeid zoveel maanden besteed werden. Na de bevrijding kwam daarbij nog de moeilijkheid, dat de Rijkswerkplaatsen zich meer en meer gingen richten op de scholing van volwassenen, zodat de jongens uit de kampen niet meer voor plaatsing in aanmerking kwamen, ook al, omdat voor de toelating op de werkplaatsen steeds strengere normen werden toegepast. De enige oplossing was, dat de kampen de vakscholing zelf ter hand gingen nemen, waarmede tevens bereikt werd, dat na een korte intensieve arbeidstraining door middel van bos- en ontginningswerk, de karaktervorming en de vakscholing hand in hand zouden kunnen gaan.

Ook de kampen Aekinga te Appelscha en De Kuil te Beekbergen kregen de beschikking over een werkplaats voor vakscholing. De verblijfsduur in deze kampen werd in het algemeen 1 jaar.

Ad 2. Op aandrang van de nazorg voor het buitengewoon lager onderwijs en de contactambtenaren in de arrondissementen werd in Februari 1940 het kamp Papenvoort te Rolde in het bijzonder bestemd voor „licht-debiele, sociaal-labiele jongens in de leeftijd van 16-17 jaar met een I. Q. van ± 75 tot ± 85 .”

De scholing werd er aangepast aan het type jongens; de werkobjecten bestaan uit werkzaamheden in tuin en in boomgaard, eenvoudige houtbewerking, fabrieksmatige routine-arbeid, mattenmakerij en kippenbedrijf.¹⁾

Met het oog op de speciale moeilijkheden, die deze jongens geven, werd de medewerking ingeroepen van een psychologisch adviseur. Er werd naar gestreefd om de verblijfsduur in het kamp te beperken tot maximaal 15 maanden.

Ad 3. De vroegere vakinternaten hadden een drievoudig doel. Zij gaven gelegenheid tot vakscholing aan de Rijkswerkplaatsen; zij trachtten de overgang van de gebondenheid van het kamp voor sociale jeugdzorg naar de vrijheid in de stad te vergemakkelijken en zouden bovendien de jongens, die een vak wilden leren, dat niet in kamp of werkplaats werd onderwezen, hiertoe de gelegenheid geven.

Toen na de bevrijding besloten werd de vakscholing in de kampen zelf ter hand te nemen en de vakinternaten als zodanig op te heffen, werd tevens het besluit genomen tot oprichting van een paar tehuisen ten behoeve van jongens uit de kampen. Het was hierbij niet mogelijk terug te vallen op de reeds bestaande tehuisen van de

particuliere kinderbescherming, aangezien deze als gevolg van de oorlogsomstandigheden reeds te kampen hadden met plaatsgebrek, en omdat het voor deze tehuisen niet mogelijk was voor jongens, die niet onder gezinsvoogdij stonden, subsidie te verkrijgen in de verplegingskosten.

De bestemming van tehuis werd het eerst gegeven aan het kamp De Houten Burcht te Rijnsburg. Dit kamp werd na de bevrijding gebouwd door het Bureau Bijzondere Jeugdzorg en in exploitatie genomen door Sociale Jeugdzorg van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen. Aanvankelijk was het een vakinternaat voor kinderen van politieke delinquenten, waarvan een deel de Rijkswerkplaats te Leiden bezocht en een ander deel bij werkgevers werd tewerkgesteld.

Gezien de boven geschetste moeilijkheden werd het aantal deelnemers, dat naar de Rijkswerkplaats ging, steeds geringer en daalde tot het nulpunt. De kinderen van politieke delinquenten werden geleidelijk vervangen door jongens uit de kampen voor sociaal-labielen.

In November 1946 werd het Rowallanhuis te Schiedam voor hetzelfde doel opengesteld. Er werd naar gestreefd de jongere groep in Rijnsburg en de oudere groep in Schiedam op te vangen.

Ad. 4. Het eerste kamp voor baldadige schooljeugd werd in Augustus 1945 op initiatief en in samenwerking met de toentertijd bestaande hulppolitie te Amsterdam in het kamp De Tol te Hummelo gehouden. Deze nieuwe vorm van werk voor de bedreigde jeugd mocht zich al gauw in een groeiende belangstelling verheugen. Contact werd gelegd met gemeentelijke sociale diensten, hoofden van scholen, sociale werk(st)ers, jeugdorganisaties, kerkelijke instanties e.a.; een drietal contactambtenaren werd speciaal met de selectie van de jongens voor deze kampen belast.

De ervaringen met het kamp De Tol hadden tot gevolg, dat definitief enkele kampen voor het werk van de baldadige schooljeugd ter beschikking werden gesteld; in Maart 1946 werd de Zandbergen te Losser voor dit doel in gebruik genomen, terwijl ook Westerwolde te Sellingeren voor de baldadige schooljeugd werd bestemd. Na de opening van het kamp te Deurne werd ook De Tol te Hummelo definitief hiervoor vrij gegeven. Aanvankelijk was de duur van het kampverblijf gesteld op zes weken, welke tijd echter te kort bleek om resultaten te verkrijgen. Weldra werd de duur dan ook bepaald op drie maanden. Elke kamperiode worden vijftig jongens, die meestal uit eenzelfde stad afkomstig zijn, opgenomen.

Van het begin af werd getracht de jongens na beëindiging van de kamperiode in het jeugdwerk, waar zij krachtens levens- of wereldbeschouwing van hun ouders thuishoorden, op te nemen. Dit stuitte echter in de meeste gevallen af op allerlei moeilijkheden; de organisaties voor het massagejuugdwerk waren nog niet gereed om aan deze jongens de bijzondere aandacht, die zij nodig hadden, te schenken.

In 1949 is ter ondersteuning van deze arbeid van de organisaties voor het massagejuugdwerk een subsidieregeling getroffen, waarbij aan het centrale apparaat der betrokken organisatie f 2,50 per jongen/meisje en aan het plaatselijk werk f 1,25 per jongen/meisje per maand wordt toegekend.

De kampen voor baldadige jongens richtten zich tot jongens uit de hoogste jaren van de leerplichtige leeftijd. In het algemeen geschiedt de plaatsing op volkomen vrijwillige basis. De bedoeling is de jongens op te vangen in het eerste stadium, waarin zij zich op het hellend vlak bevinden. Het streven is er op gericht de jongens tot een betere aanpassing aan een geordende samenleving te brengen, hun belangstelling voor het onderwijs te wekken, hun te leren hun vrije tijd op een nuttige en prettige wijze te besteden, hen zover te brengen, dat zij behoefte krijgen zich bij het jeugdwerk aan te sluiten en zich daar thuisvoelen.

Het bleek echter al spoedig, dat een aantal jongens in deze korte kamperiode van drie maanden niet te helpen was. Voor deze categorie werd een nieuwe mogelijkheid geopend. Zo werd het kamp de Eikenhorst te Dieverbrug in Januari 1949 opengesteld voor leerplichtige jongens, voor wie een langere verblijfsduur in het kamp nodig was om tot het gestelde doel te geraken. Hier geschiedt opname en ontslag individueel en is de verblijfsduur gemiddeld negen maanden. Een beperkt aantal jongens wordt naar de Eikenhorst overgeplaatst vanuit de kampen voor baldadige jeugd; de meeste jongens worden rechtstreeks geplaatst, meestal op verzoek van kinderbeschermingsinstanties.

Het was bij de kampen voor baldadige schooljeugd, dat voor het eerst op duidelijke wijze een nieuwe vorm van samenwerking met particuliere instanties werd gerealiseerd. De vóór de oorlog bestaande grote belangstelling van confessionele zijde voor de kampen voor jeugdige werklozen was na 1945 krachtig herleefd en werd toen gericht op de kampen voor de bedreigde jeugd. Men was in het bijzon-

¹⁾ Het ligt in de bedoeling nog een schilderswerkplaats, een metselafdeling en een landbouwbedrijfje toe te voegen aan de bestaande scholingsmogelijkheden.

der in Rooms-Katholieke en gedeeltelijk ook in Protestants-Christelijke kring van oordeel, dat het kampwerk, waarbij op de opvoeding van de jongen of het meisje de nadruk viel, geen taak van de Overheid, doch van de particulieren was. In beginsel aanvaardde de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen de subsidiëring van kampen en internaten voor sociale jeugdzorg, uitgaande van particuliere organisaties voor die kinderen, waarvan de ouders zich uitspreken voor een bepaalde levens- of wereldbeschouwelijk gerichte opvoeding. Een subsidieregeling voor deze kampen en internaten is in een gevorderde staat van voorbereiding. Als overgangsvorm naar van Rijksweg gesubsidieerde particuliere kampen en internaten werd in Februari 1949 het kamp 't Witte Zand te Zweelo opengesteld voor R.-K. kinderen, waarbij als adviserende instantie de Katholieke Jeugd Beweging optrad.

In de kampen voor baldadige schooljeugd werd reeds aanstonds een beperkt aantal leerlingen van de scholen voor moeilijk opvoedbare kinderen geplaatst. Ofschoon deze jongens in de beginperiode zeer storend op de gang van zaken in de kampen bleken te werken, was de schoolleiding toch van oordeel, dat de resultaten bevredigend waren en bepleitten zij uitbreiding van het aantal plaatsingen van deze categorie kinderen. Het was echter met het oog op het geheel niet mogelijk dit aantal op te voeren, terwijl bovendien in bepaalde kring bezwaar werd gemaakt tegen plaatsing van deze jongens in eenzelfde kamp als de anderen. In overleg met de directie van de scholen voor moeilijk opvoedbare kinderen te Amsterdam en 's-Gravenhage is toen besloten een proef te nemen met het houden van een apart kamp voor deze jongens. Ofschoon deze proef moest worden gedaan in een niet afgebouwd kamp en onder zeer slechte omstandigheden, waren de resultaten van die aard, dat besloten werd het kamp De Eese te Steenwijkerwold definitief hiervoor te bestemmen. Met ingang van 1 Mei 1950 wordt maandelijks bij toerbeurt aan een der vier scholen te 's-Gravenhage, Amsterdam, Schiedam en Haarlem gelegenheid gegeven een groep jongens te plaatsen voor een periode van drie maanden. Het ligt in de bedoeling een psychologisch adviseur aan dit kamp te verbinden.

Terwijl ten aanzien van de jongens in de andere kampen voor baldadige jeugd vrijwel steeds acuut wangedrag de aanleiding is tot plaatsing, behoeft dit ten aanzien van de scholen van moeilijk opvoedbare kinderen niet steeds het geval te zijn. De bestaansgrond van dit kamp achtte men hierin gelegen, dat het leven in een kampgemeenschap in aanvulling op het werk, dat in school geschiedt, heel andere mogelijkheden biedt voor de correctie van deze jongens, die in hun wils- en gevoelsleven ernstig gestoord zijn. Gestreefd wordt naar een nauwe samenwerking tussen kamp en school. Alleen hierdoor is het mogelijk de verblijfsduur kort te houden.

Ten aanzien van de kampen voor baldadige jeugd wordt het als een bezwaar gevoeld, dat het aantal debiele jongens, dat geplaatst kan worden, ter wille van het geheel veel geringer moet zijn dan het aantal, waarvoor plaatsing wordt aangevraagd.

Opmerkelijk is bovendien, dat er een sterke drang wordt uitgeoefend om kinderen beneden de 10 jaar te plaatsen in verband met wangedrag en baldadigheid.

Naast de kampen met werkplaatsen voor de vakscholing werden na de bevrijding wederom geopend de reeds vóór de oorlog bestaande kampen met opleiding tot varensgezel: Hollands Glorie te Dordrecht en Van Kinsbergen te Dieren en werd IJsselstein te Hattem vervangen door Callenburg te Vlaardingen.

Terwijl aanvankelijk van de schipperskampen werd gebruik gemaakt door normale werkloze jongens, die in dit beroep een toekomstmogelijkheid zagen, ontwikkelde zich in de loop der jaren steeds meer de tendenz, dat naar deze kampen gedirigeerd werden jongens, die in hun maatschappelijke aanpassing dreigden te mislukken, doordat zij van de ene werkgever naar de andere zwierven. De aanmelding geschiedt door bemiddeling van de Gewestelijke Arbeidsbureaux. In een beperkt aantal worden ook jongens opgenomen uit de kampen te Appelscha, Deurne, Beekbergen en Rolde.

Het verloop van deelnemers tijdens de opleiding deed de behoefte gevoelen aan een selectiekamp. Hiervoor werd na de bevrijding het kamp te Ommen bestemd, omdat dit over een eenvoudig geoutilleerde werkplaats beschikte. Het beroep van varensgezel brengt mee, dat men er zeer veel nut van heeft, indien men beschikt over enige handvaardigheid en gereedschapskennis op het gebied van metaalbewerking, houtbewerking en schilderen.

De duur van het verblijf te Ommen is gemiddeld 2 maanden; die in de schipperskampen 6 maanden. Evenals in de kampen met een werkplaats voor vakscholing het geval is, ligt het accent van de opleiding op het praktische gedeelte, zodat ook jongens, die verstandelijk minder begaafd zijn of een ontwikkelingsachterstand hebben, de op-

leiding kunnen volgen. Er wordt naar gestreefd de methodiek in deze kampen in de laatste jaren steeds meer aan te passen aan die in de andere kampen.

Onmiddellijk na de bevrijding werd ook het internaatwerk voor meisjes hervat.

Het internaat Overbaank te Warnsveld was in September 1944 gesloten. Na de oorlog werd het werk voortgezet in Goudenstein te Maarssen¹⁾ — voor de oorlog in gebruik als algemeen meisjes-internaat — en de Hoge Dreuvik te Hilversum²⁾. Vervolgens werd ook bij het meisjeswerk, evenals dit bij de jongenskampen reeds het geval was, een verdere differentiatie doorgevoerd. In Januari 1949 werd 't Westerflir te Diepenheim geopend en in hoofdzaak bestemd voor zwak begaafde meisjes van het platteland.

De leeftijdsspreiding in Maarssen (14 tot 18 jaar) werd op paedagogische gronden te groot geacht. Zodoende werd in Maart 1950 Roverstein te Maartensdijk in gebruik genomen voor de leeftijdsgroep van 14 tot 16 jaar, terwijl het internaat te Maarssen bestemd bleef voor de oudere groep.

Terwijl verschillende jongenskampen met een grotere bezetting een eigen ontvangstgroep hebben, vindt de ontvangst en de selectie van de sociaal-labiele meisjes centraal plaats in het internaat te Hilversum.

Ook bij het meisjeswerk kwamen na de bevrijding nieuwe vormen naar voren, nl.:

1. het tehuis voor werkende meisjes;
2. de internaten voor onhandelbare meisjes van de leerplichtige leeftijd.

Ad 1. Om dezelfde redenen als die, welke genoemd zijn voor de jongens, achtte men het gewensd om een mogelijkheid te scheppen voor opnemng van meisjes, die nog niet in het eigen gezin konden worden teruggeplaatst. Het gebouw aan de Prins Hendriklaan 28 te Amsterdam, dat direct na de bevrijding zijn oude bestemming van internaat voor karaktervorming en huishoudelijke training herkeeg, werd in September 1948 als tehuis voor werkende meisjes onder de naam De Wiekslag in gebruik genomen.

Ad 2. De ervaring, verkregen met het kampwerk voor mannelijke baldadige schooljeugd, was aanleiding tot de opening in de zomer 1947 van het internaat voor schoolmeisjes de Hulshorst te Den Dolder, dat in September 1948 werd overgeplaatst naar Huis ter Wege te Huis ter Heide.

Zoals voor de leerplichtige jongens behoefte bleek aan een bepaald kamp voor diegenen, die een langere heropvoedingsperiode nodig hadden, zo werd het noodzakelijk geacht ook voor de meisjes een internaat in het bijzonder voor deze categorie te bestemmen. Huize Laanzicht te Teteringen, waarin opgenomen worden moeilijk opvoedbare meisjes uit de hoogste klassen van de lagere school, werd eind 1947 hiervoor bestemd.

Naast het werk voor de sociaal-labiele meisjes werd eveneens na de bevrijding hervat de arbeid van de internaten voor karaktervorming en huishoudelijke training, t.w.: de internaten Prins Hendriklaan 28 te Amsterdam in September 1945, Driekoningen te Wasse naar in September 1946, Laanzicht te Teteringen van Januari tot en met December 1947 (in September 1948 gecombineerd met het internaat te Amsterdam in De Hulshorst te Den Dolder), Mariahoeve te Breda in November 1947, De Rank te Groningen in Juni 1949 en de Burgh te Heer in Augustus 1949. Het karakter van deze laatste categorie internaten was sinds de oorlog enigszins anders omschreven. Werd voor de oorlog de nadruk gelegd op de opleiding voor de huishoudelijke beroepen, nadien werd het accent gelegd op de karaktervorming.

Karakteristiek voor deze laatste internaten is bovendien, dat zij, evenals het hierboven genoemde kamp voor baldadige schooljeugd 't Witte Zand te Zweelo, allen werken met een adviserende particuliere instantie. Deze vorm is bedoeld als overgang naar de van Rijksweg gesubsidieerde internaten, uitgaande van particuliere organisaties.

In September 1945 was intussen het kampwerk overgegaan van het Rijksarbeidsbureau van het Ministerie van Sociale Zaken naar het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen bij het Directoraat-Generaal Vorming Buiten Schoolverband (in Juni 1946 omgezet in een afdeling Vorming Buiten Schoolverband), waaronder ressorteerden het gebied van de vrije jeugdvorming, het werk voor de massajeugd en de sociale jeugdzorg.

De overgang van de Vakontwikkeling en Sociale Jeugdzorg van

1) Geopend in Mei 1946.

2) Voor dit doel heropend in September 1946.

de Rijksdienst voor de Werkverruiming naar het Rijksarbeidsbureau, die in Januari 1943 plaats vond, kon gemotiveerd worden met de gedachte, dat van de deelnemers in eerste instantie bruikbare arbeidskrachten moesten worden gemaakt. Feitelijk was deze basis echter reeds in 1942 verlaten, toen het kampwerk voor de bedreigde jeugd tot ontwikkeling kwam. De overgang van het werk van het Ministerie van Sociale Zaken naar het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen vond zijn motivering in het feit, dat de heropvoeding volgens de methodiek van de jeugdbeweging zou dienen te geschieden.

Personeel. In het dienstverband van de leidsters en leiders werd in 1949 een vrij ingrijpende wijziging doorgevoerd. Hiervoor werden de volgende overwegingen genoemd. Om de methodiek en de sfeer van de jeugdbeweging te kunnen handhaven, mag de leiding niet verstarren, noch verouderen. In de afgelopen jaren was het gevaar hiervoor niet acuut gebleken, daar geen enkele groepsleider zijn functie langer dan 5 jaren had vervuld. Bij een neergaande conjunctuur echter zou een veroudering van het leiderskorps niet kunnen uitblijven en bestond bovendien het gevaar, dat juist de minder geschikte leiders zich in het werk zouden vastzetten. Om aan dit bezwaar tegemoet te komen, werd de dienstverhouding van arbeidscontractant voor onbepaalde tijd, die toch geen sociale zekerheid gaf, gewijzigd in een z.g. kortverband-acte, dat is een contract voor ten hoogste 5 jaar. Op deze wijze worden alle groepsleidsters en -leiders gestimuleerd tijdig naar een andere werkring uit te zien. Daartegenover staat, dat eveneens in 1949 door de herziening van het Bezoldigingsbesluit de mogelijkheid geopend werd voor bepaalde kernfuncties een vaste aanstelling te geven.

Tot doorvoering van de kort-verband-acte kon worden overgegaan, nadat tevoren een oplossing gevonden was voor de theoretische scholing van de leidsters en leiders. Hieraan was reeds geruime tijd aandacht besteed, maar men stuitte daarbij op de volgende moeilijkheden:

1. de meeste kampen zijn zo ver verwijderd van de bevolkingscentra, dat het voor het merendeel der leiders niet mogelijk was bestaande mondelinge cursussen te volgen;

2. de schriftelijke cursus voor opleiding van maatschappelijke werkers, uitgaande van de Stichting voor Opleiding van Maatschappelijke Werkers te Haarlem, oefende minder aantrekkingskracht uit;

3. ten aanzien van de cursussen op het gebied van de kinderscherming bestond de vrees, dat zij voor velen toch niet de mogelijkheid van een levenspositie zouden openen, zeker niet, wanneer te velen deze richting zouden kiezen.

In de zomer van 1948 is daarom voor de leidsters en leiders de gelegenheid geschapen onder leiding van de C.I.C.S.A. te Groningen en de R.-K. school voor Maatschappelijk Werk te Eindhoven gedurende 4 weken per jaar scholingscursussen te volgen. Ter voorbereiding van de lessen en ter bestudering van de opgegeven stof wordt per week 12 uur diensttijd ter beschikking gesteld voor studie. Na 2 of 3 jaar kan, indien de cursist daarvoor geschikt geacht wordt en aan de eisen van de vooropleiding voldoet, door deze toelatings-examen voor het 2de jaar voor de School voor Maatschappelijk Werk worden gedaan.

De kosten van de bijscholingscursussen komen voor een gedeelte ten laste van de cursisten en voor een gedeelte ten laste van het Rijk.

Het ligt in de bedoeling om voor diegenen, die niet naar de school kunnen gaan, de cursusstof aan te passen aan de eisen, die door de Nationale Federatie gesteld worden voor het behalen van de diploma's A en B Kinderbescherming.

Aan degenen, die de voorkeur geven aan het volgen van cursussen op dit terrein, uitgaande van andere instellingen, wordt een tegemoetkoming in de kosten verleend.

HOOFDSTUK II

De huidige omvang van het kampwerk

Het volgende overzicht van de kampen werd door de Afdeling Vorming Buiten Schoolverband van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen verstrekt. De daarbij gegeven toelichting geeft dus nog niet de opvatting van de commissie weer.

I. Jongenskampen

A. De kampen voor sociaal-labiele jongens

1. Het kamp voor sociale jeugdzorg De Eikenhorst te Dieverbrug (voor 12—14-jarigen);

Commandant: L. W. Frens; tel. 12;

2. het kamp voor sociale jeugdzorg Aekinga te Appelscha (voor 15—16-jarigen);

Commandant: T. J. Kolk; tel. 28;

3. het kamp voor sociale jeugdzorg Vreekwijk te Deurne (voor 16—17-jarigen);

Commandant: J. A. M. de Graaf; tel. 139;

4. het kamp voor sociale jeugdzorg De Kuil te Beekbergen (voor 18—21-jarigen);

Commandant: R. v. d. Heide; tel. 324;

5. het kamp voor sociale jeugdzorg Papenvoort te Rolde (voor licht-debiele jongens van 16—17 jaar met een I.Q. van 75—85);

Commandant: W. P. v. Gaalen; tel. Grolls 232. (Bij aanvragen tot plaatsing dient overleg te worden gepleegd met de ambtenaar Nazorg B.L.O.).

Voor plaatsing in een van deze kampen komen in aanmerking jongens, wier gedrag aanleiding geeft tot de gerechtvaardigde vrees, dat zij in maatschappelijk opzicht zullen mislukken. Vaak betreft het gevallen, die reeds met de politie in aanraking zijn geweest dan wel tegen wie een strafvervolg is ingesteld of een veroordeling is uitgesproken.

De onneming in de kampen komt meestal op een van de volgende wijzen tot stand:

- a. op aanwijzing van de gezinsvoogd in overleg met de Kinderrechter;

- b. door bemiddeling van Kinderrechters, officieren van justitie of ambtenaren voor de kinderrechts in verband met een aanhangige strafzaak, ten einde van het gedrag in het kamp te laten afhangen of de strafvervolg zal worden doorgezet c.q. welke straf of maatregel zal worden vastgesteld;

- c. krachtens een voorwaarde, verbonden aan een voorwaardelijke veroordeling;

- d. krachtens een voorwaarde, verbonden aan een voorwaardelijke terbeschikkingstelling.

Niet voor plaatsing komen in aanmerking de ter beschikking van de Regering gestelden, tenzij, na een heropvoedingsperiode in een van de Rijks- of particuliere opvoedingsgestichten, deze plaatsing noodzakelijk geacht wordt als overbruggingsmaatregel of als inleiding tot een bepaalde maatschappelijke functie, en in het algemeen ook niet de voogdijpupillen, tenzij deze tot de hierbedoelde categorie van sociaal-labiele gerekend kunnen worden.

De opneming in een kamp of internaat geschiedt uitsluitend, indien er gegronde reden is om aan te nemen, dat door de corrigerende invloed van een kampleven van niet te lange duur (gemiddeld 1 jaar) — tijdens welke, naast de arbeid van meer algemene aard, voor hen, die daartoe geschikt zijn, de mogelijkheid tot scholing in een vak wordt gegeven — een verder afglijden kan worden voorkomen.

Daarnaast moet er op gewezen worden, dat er voor de jongen formeel geen verplichting bestaat om zich te laten onnemen. Nodig, zowel bij de ouders als bij de kinderen, is een zekere bereidwilligheid ten aanzien van de onneming alsmede een bereidheid om positief mede te werken tot bereiking van het gestelde doel. Er moet in elk geval gegronde verwachting zijn, dat deze bereidheid na de plaatsing in het kamp zal ontstaan.

Niet voor de opneming komen in aanmerking jongens met ernstige psychische stoornissen zoals:

- a. debielen (behoudens licht-debiele jongens in het kamp te Rolde);
- b. psychopatische persoonlijkheden.

Bij plaatsing in een van deze kampen wordt rekening gehouden met de psychologische leeftijd van de jongen. Indien de aanvragende instantie een bepaald kamp het meest geschikt acht, dient hiervan mededeling te worden gedaan.

Aan de kampen te Deurne, Appelscha en Beekbergen zijn werkplaatsen verbonden, waarin de deelnemers bij gebleken geschiktheid een in hoofdzaak praktische scholing kunnen krijgen voor metaalbewerker, houtbewerker, electricien, lasser, schilder of metselaar. Ook in het kamp te Rolde zijn mogelijkheden, zij het beperkte, tot vakscholing aanwezig.

Gedurende het kampverblijf wordt, in overleg met de toezichthouder, nu en dan aan de jongen een weekend verlof gegeven, indien de omstandigheden zulks toelaten.

De jongen wordt na ontslag uit het kamp weer toevertrouwd aan de instantie, die van rechtswege met het toezicht is belast en die slechts tijdelijk de onmiddellijke zorg over haar pupil aan de kampleiding heeft overgedragen. Mede ter voorbereiding hiervan wordt gedurende het kampverblijf door de commandant om de drie maanden een rapport over de jongen aan de toezichthoudende instantie toegezonden.

Aanvragen tot plaatsing in een van deze kampen dienen te worden gericht tot het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, Afdeling Vorming Buiten Schoolverband, Prinsessegracht 19 te 's-Gravenhage, onder inzending van een rapport in duplo. Rapport-formulieren worden op verzoek toegezonden.

Onder meer met het oog op de voorselectie is in overleg met het Ministerie van Justitie, 7de Afdeling, in ieder arrondissement de Ambtenaar voor de Kinderwetten of een van de Ambtenaren voor de Kinderwetten als contact-ambtenaar aangewezen.

Aanvragen tot plaatsing in het kamp te Beekbergen kunnen ook rechtstreeks geschieden door de Reclaseringsambtenaar.

Aanvragen tot plaatsing in het kamp te Rolde kunnen ook rechtstreeks geschieden door de Ambtenaar Nazorg B.L.O.

B. Tehuizen voor werkende jongens

1. Het kamp voor sociale jeugdzorg De Houten Burcht te Rijnsburg; commandant mr. H. J. Vulsma, tel. Katwijk 259 C;

2. het kamp voor sociale jeugdzorg Rowallanhuis te Schiedam, Lange Nieuwstraat 195; commandant J. J. v. Buren, tel. Rotterdam 68595.

In Rijnsburg en Schiedam worden opgenomen:

a. jongens, die een vakscholing wensen, welke niet om een of andere reden in een der kampwerkplaatsen gegeven wordt (kok, banketbakker, radiomonteur, meubelmaker, kleermaker, enz.);

b. jongens, die na het eind van hun kampperiode niet in hun oorspronkelijk gezin teruggeplaatst kunnen worden en voor wie niet direct een geschikt ander tehuis kan worden gevonden;

c. jongens, voor wie het gewenst geacht wordt, dat de overgang van het kamp naar woonplaats meer geleidelijk via een tehuis plaats vindt.

De jongens worden vanuit het tehuis tewerkgesteld in de bedrijven, in voorkomende gevallen volgens de gecontroleerde opleiding van het leerlingstelsel.

Een gedeelte van het loon wordt bestemd voor zakgeld en spaargeld.

De plaatsing in Rijnsburg en Schiedam geschiedt na een verblijf in een der kampen, genoemd onder I A.

C. Kampen voor baldadige jongens

1. Het kamp voor sociale jeugdzorg De Zandbergen te Losser; commandant H. L. W. Teepe, tel. 366;

2. het kamp voor sociale jeugdzorg Westerwolde te Sellingen; commandant H. Duyker, tel. 35;

3. het kamp voor sociale jeugdzorg De Tol te Hummelo; commandant W. K. Lampe, tel. Laag Keppel 247;

4. het kamp voor sociale jeugdzorg 't Witte Zand te Zweeloo; commandant J. C. B. Annegarn, tel. 28;

5. het kamp voor sociale jeugdzorg De Eese te Steenwijkerwold, commandant H. v. d. Linde, tel. 2290.

In de kampen voor baldadige jongens worden opgenomen jongens van 11—14 jaar, die door ongeoorloofd schoolverzuim, straatschenderijen, kortom door baldadig gedrag de sporen van verwaarlozing reeds vertonen en daardoor tot de sterk bedreigde jeugd gerekend moeten worden, mits er gegronde aanleiding is voor de verwachting, dat de jongens tot een betere maatschappelijke aanpassing zullen komen door een kampperiode van 3 maanden, gevolgd door een intensieve nazorg vanwege de organisaties op het gebied van het massajeugdwerk.

Bij de plaatsing ligt het accent enigszins anders dan bij de kampen, genoemd onder I A.

De plaatsing geschiedt met vrijwillige medewerking van de ouders, die ervan overtuigd worden, dat de deelneming aan een kamp heilzaam zal zijn. Zij geschiedt verder met medewerking van schoolhoofden en onderwijzend personeel, kinderplicht, sociale werk(st)ers, verenigingen als Pro Juventute, voorgedijrden, enz. De deelnemers komen tegelijk in groepen van 40 à 50, meestal uit eenzelfde stad of deel van een stad.

Voor de nazorg van de jongens wordt contact gezocht met de organisaties, die zich bezighouden met het werk voor de z.g. massajeugd.

D. Kampen met opleiding tot varensgezel

1. Het kamp voor sociale jeugdzorg Eerde te Ommen; commandant J. H. W. Voigts, tel. 89;

2. het kamp voor sociale jeugdzorg Hollands Glorie te Dordrecht; commandant A. F. Oomkens, tel. 6021;

3. het kamp voor sociale jeugdzorg Van Kinsbergen te Dieren; commandant P. Nauta, tel. 4198;

4. het kamp voor sociale jeugdzorg Callenburg te Vlaardingen, Westhavenkade 86; commandant C. Zeylemakers, tel. 3328.

Voor de plaatsing komen in aanmerking jongens van 16—21 jaar die, hoewel zij niet of niet om ernstige redenen met de justitie in aanraking zijn geweest, maatschappelijk dreigen te mislukken, doordat zij voor een beroep „aan de wal” niet geschikt blijken, mits er gegronde aanleiding is tot de verwachting, dat zij door een karakterologische vorming en een in hoofdzaak praktische opleiding voor het beroep van varensgezel tot een betere maatschappelijke aanpassing zullen komen. De jongens moeten zich aanmelden bij de Gewestelijke Arbeidsbureaux.

In de schipperskampen worden tot een beperkt aantal ook jongens opgenomen uit de kampen voor de sociaal-labiele jeugd.

De selectie is streng, daar in het algemeen voor deze jongens het beroep van varensgezel niet wenselijk wordt geacht.

Alle kandidaten voor de schipperskampen komen eerst in het selectiekamp Eerde te Ommen, waar de eerste grondslag voor de opleiding wordt gelegd. Na ongeveer twee maanden volgt eventueel overplaatsing naar het kamp, waar de opleiding wordt voltooid. De gehele opleiding duurt acht maanden.

II. Meisjesinternaten

A. Internaten voor sociaal-labiele meisjes

1. Het internaat voor sociale jeugdzorg De Hoge Dreuvik, Suzannapark 2, Hilversum; directrice mej. J. Zwan, tel. 9703, selectie-internaat;

2. het internaat voor sociale jeugdzorg Laanzicht te Teteringen; directrice mej. H. J. Mooyman, tel. 247, voor meisjes van 12 tot 14 jaar;

3. het internaat voor sociale jeugdzorg Rovérestein te Maartensdijk; directrice mej. H. In 't Veld, tel. 346, voor meisjes van 14—16 jaar;

4. het internaat voor sociale jeugdzorg Goudenstein te Maarssen; directrice mej. E. Groenendijk, tel. 447; voor meisjes van 16—18 jaar;

5. het internaat voor sociale jeugdzorg 't Westerflor te Diepenheim; directrice mej. J. Bijl, tel. 215, voor meisjes van 14—18 jaar, afkomstig uit plattelandsmilieu's, vooral zwakbegaafden.

Voor opname in een internaat voor sociaal-labiele meisjes komen zij in aanmerking, die door haar onevenwichtig gedrag en onhandelbaarheid of werkschuheid blijken hebben gegeven zich nog niet in de maatschappij te kunnen handhaven.

Zij worden opgenomen in het selectie-internaat De Hoge Dreuvik te Hilversum, waar ze getest en onderzocht worden op karaktermoeilijkheden en de eerste aanpassing krijgen aan orde en tucht. Na gebleken geschiktheid volgt na twee maanden overplaatsing naar één der internaten te Teteringen, Maartensdijk, Maarssen of Diepenheim, waar ook de volle aandacht gegeven wordt aan een geschikte vakopleiding. Het verblijf in een van deze vier internaten duurt ongeveer 10 maanden.

Aanvragen dienen te geschieden op dezelfde wijze als voor sociaal-labiele jongens is aangegeven onder I A.

B. Tehuis voor werkende meisjes

Het internaat De Wiekslag, Prins Hendriklaan 28 te Amsterdam; directrice mej. C. H. A. A. Bach, tel. 29894.

In dit tehuis worden meisjes opgenomen, die in één der onder II A genoemde internaten geweest zijn en nog niet in eigen milieu kunnen worden teruggeplaatst.

C. Internaat voor onhandelbare schooljeugd

Het internaat voor sociale jeugdzorg Huize Ter Wege te Huis ter Heide; directrice mej. R. Taconis, tel. Zeist 502.

Opgenomen worden meisjes uit de hoogste leerjaren van de lagere school, die klachten geven over ongeoorloofd schoolverzuim en onhandelbaarheid en andere moeilijkheden.

De opnemingsgeschiedt in overleg met het gezin, school en sociale instanties. Duur van het verblijf drie maanden.

D. De internaten voor karaktervorming met huishoudelijke training

1. Internaat voor sociale jeugdzorg Driekoningen te Wassenaar, Papeweg 2, voor R.K. meisjes; directrice mej. P. Bremer, tel. 2653;

2. internaat voor sociale jeugdzorg Mariahoeve te Breda, Bouvignelaan 5, voor R.K. meisjes; directrice mej. M. Vingerhoeds; tel. 8654;

LIJST I

Overzicht van de personeelsbezetting 1949 van —, van de aantallen deelne(e)m(st)ers 1949 aan — en van de capaciteiten van de kampen en internaten voor sociale jeugdzorg

Kampen	Aantallen personeel																	Aantallen deelne(e)m(st)ers								
	per kamp							per functie										capaciteit 1949		bezetting per 5-11-'49						
	categorie III							categorie IV										per kamp	per groep kinderen	totaal	per kamp	per groep kinderen	totaal			
	commandant	directrice	adjutant	adj. directrice	hoofd werkplaats	hoofdonderwijzer	onderwijzer(es)	werkmeester	adm. ambt.(esse)	hulp adm. ambt.	kok	bijkok	magazijnbeh.	monteur	kleermaker	ass. v. d. huish.	tuinman-stoker							hulp leid(st)er		
voor sociaal labiele jongens																										
Jongenskampen																										
Eikenhorst	1		1			1		1	1	1	1	1	1	2	1	2		6	15		64			62		
Aekinga	1		1		2	1		5	1	1	1	1	1	1	1	2		9	29		96			88		
Vreekwijk	1				1	1		5	1	1	1	1	1	1	1	2		10	26		96			90		
Kuil	1		1		1	1		4	1	1	1	1	1	1	1	2		9	25		80			66		
Papenvoort	1							3	1		2					1		4	12		30			32		
Sub totaal	5		3		4	3	1	18	5	2	6	3	4	4	3	8		38		107		366			338	
voor werkende jongens																										
Houten Burcht	1							1		1					1	1		3	7		32			29		
Rowallenhuis	1							1		1					1			1	5		32			32		
Sub totaal	2							2		2					1	1		4		12		64			61	
voor baldadige jongens																										
Zandbergen	1					1		1		1	1					3		6	14		48			44		
Westerwolde	1					1		2		1	1					2		5	13		48			46		
Tol	1		1					1		1	1	1				2		6	14		48			49		
Witte Zand	1							1		1			1			2		6	12		56			49		
Eese	1							1		1			1		1	1		3	9		24			24		
Sub totaal	5		1			2		6		5	3	2	1	1	10		26		62		224			212		
met opleiding tot varensgezel																										
Eerde	1						3	1		1					1	1		5	13		60			59		
Holland's Glorie	1							1		1								3	6		36			36		
Kinsbergen	1		1			1		1		1						1		1	7		38			38		
Callenburg	1						1	1		1								2	6		38			28		
Sub totaal	4		1			1	4	4		4					1	2		11		32		172			161	
Totaal	16		5		4	3	4	22	17	2	17	6	6	5	6	21		79		213		826			772	
voor sociaal labiele meisjes																										
Meisjesinternaten																										
Hoge Dreuvik		1				1		1										6	9		30			31		
Laanzicht		1		1				1										5	8		30			29		
Roverestein																					28					
Goudenstein		1		1				1										8	11		45			45		
Westerflor		1				1		1								1		6	10		36			27		
Sub totaal		4		2		2		4								1		25		38		169			132	
voor werkende meisjes																										
Wiekslag		1						1										3	5		18			12		
Sub totaal		1						1										3		5		18			12	
voor onhandelbare meisjes																										
Ter Wege		1				1		1										6	9		36			33		
Sub totaal		1				1		1										6		9		36			33	
voor karaktervorming m. huish.training																										
Driekoningen		1		1				1								1		4	8		44			42		
Mariahoeve		1						1										6	8		50			42		
Burgh		1																4	5		30			24		
Hulshorst		1																3	4		32			14		
Rank		1																3	4		26			13		
Sub totaal		5		1				2								1		20		29		182			135	
Totaal	11		3			3		8								1	1	54		81		405			312	
Jongens- + meisjeskampen																										
tezamen	16	11	5	3	4	3	7	22	25	2	17	6	6	5	6	22	1	133		294		1231			1084	

LIJST II

Overzicht van de personeelsbezettingen van en van de aantallen deelne(e)m(st)ers aan de kampen en internaten voor sociale jeugdzorg 1950

Kampen en internaten	Personeel																	Deelne(e)m-(st)ers				
	per functie																	Aantal				
	categorie III							categorie IV									aantal					
	commandant	directrice	adjutant	adj. directrice	hoofd werkplaats	hoofdonderwijzer	onderwijzer(es)	werkmeester	adm. ambt.(esse)	hulp adm. ambt.	kok	bijkok	magazijnbeh.	monteur	kleermaker	ass. v. d. huish.	tuinman-stoker	hulpleid(st)er	sub. tot.	tot.	per kamp	tot.
Jongenskampen																						
Aekinga	1		1		1	1		5	1	1	1	1	1	1	2		11	29			128	
Callenburg	1								1		1				1		5	9			54	
Eerde	1							3	1		1			1	1		6	16			64	
Eese	1					1			1		1	1	1	1	2		6	15			64	
Eikenhorst	1		1			1			1	1	1	1	1	1	2		5	16			64	
Holland's Glorie	1								1		1						3	6			36	
Houten Burcht	1								1		1					1	3	7			32	
Kinsbergen	1		1			1			1		1				1		3	9			54	
Kuil	1		1		1	1		5	1	1	1	1	1	1	2		11	29			128	
Papenvoort	1							5	1		1		1		2		5	16			64	
Rowallanhuis	1								1		1						3	7			32	
Tol	1					1			1		1			1	2		5	13			48	
Vreekwijk	1		1		1	1		5	1	1	1	1	1	1	2		11	29			128	
Westerwolde	1					1			1		1		1	1	2		5	13			48	
Witte Zand	1					1			1		1	1	1	1	2		6	15			64	
Zandbergen	1					1			1		1		1		2		5	13			48	
Algemeen														3				3				
Totaal	16		5		3	3	7	23	16	4	16	6	10	10	8	25		93		245		1056
Meisjesinternaten																						
Burgh		1														1	4	6			30	
Driekoningen		1		1													6	8			50	
Goudenstein		1		1					1								7	10			47	
Hoge Dreuvik		1		1		1			1								5	9			32	
Hulshorst		1		1													5	7			36	
Laanzicht		1		1		1			1								4	8			30	
Mariahoeve		1		1					1								5	8			55	
Rank		1															4	5			24	
Ter Wege		1		1		1			1								6	10			36	
Westerflor		1				1										1	7	10			39	
Wiekslag		1							1								2	4			18	
12e internaat																						
13e internaat		2		1		2		2								2	10	19			63	
Totaal		13		8		6		8								4	65		104		460	
Totaal																			349		1516	

3. internaat voor sociale jeugdzorg De Burch te Heer, voor R.K. meisjes; directrice mej. E. de Jong, tel. 2957;

4. internaat voor sociale jeugdzorg De Hulshorst te Den Dolder, gecombineerd voor de Prot. Christ. en de niet-confessionele groepen meisjes; directrice mej. D. Schuller, tel. 2009; ¹⁾

5. internaat voor sociale jeugdzorg De Rank te Groningen, Verlengde Hereweg 177, voor Gereformeerde meisjes; directrice mej. H. E. Dirksen, tel. 24147.

In deze internaten worden opgenomen meisjes van 15 tot 20 jaar, die moeilijkheden geven of ondervinden in het eigen gezin, doch nog niet in aanraking zijn geweest met Kinderrechter of Kinderpolitie.

Plaatsing geschiedt op advies van geestelijken, sociale werksters, arbeidsbemiddelaars, ouders of jeugdleiders.

Gedurende 3 tot 4 maanden ontvangen zij een persoonlijkheidsvorming, die haar in staat stelt in het normale maatschappelijke leven zich sociaal te gedragen en waardoor getracht wordt een afglijden in a-sociale richting te voorkomen. Gedurende deze periode wordt een opleiding in huishoudelijke bezigheden gegeven.

¹⁾ In Augustus 1950 is De Hulshorst tijdelijk gesloten.

Capaciteit, bezetting, personeelssterkte. In bijgaande lijst I is gegeven een overzicht van de kampen en internaten voor sociale jeugdzorg, ingedeeld naar de verschillende soorten kampen en internaten met vermelding van de maximumcapaciteit van elk kamp, het aantal deelnemers(sters) op 5 November 1949, alsook de personeelsbezetting in dezelfde maand.

Voor het kamp Aekinga te Appelscha zijn twee hoofden werkplaats opgebracht, waarbij wordt opgemerkt, dat een van deze twee personeelsleden in feite belast is met het algemeen toezicht op de vakontwikkeling in alle kampwerkplaatsen.¹⁾

Niet in lijst I zijn opgenomen de predikanten en de aalmoezeniers, aan wie de geestelijke verzorging van respectievelijk de Protestants-Christelijke en Rooms-Katholieke jongens en meisjes in de kampen is opgedragen, met dien verstande, dat in die kampen, welke uitsluitend voor, hetzij Prot.-Chr., hetzij R.-K. jeugdigen, bestemd zijn, een predikant dan wel een aalmoezenier hiermede belast is.

Voor de jongenskampen wordt incidenteel medewerking ingeroepen

¹⁾ Tengevolge van het overlijden van de betrokken ambtenaar is laatstgenoemde functie sinds Maart 1950 vacant.

LIJST III

Overzicht van de kosten van het kamp- en internaatwerk voor jongens en meisjes over de eerste 9 maanden van 1949 en van de gemiddelde kosten daarvan per mankampdag 1949

Aanduiding	Aantal maanden, waarover berekend	Meisjes en jongens			Meisjes			Jongens		
		Totale uitgaven per post	Aantal m.k.d. ¹⁾	Uitgaven per m.k.d.	Totale uitgaven per post	Aantal m.k.d. ¹⁾	Uitgaven per m.k.d.	Totale uitgaven per post	Aantal m.k.d. ¹⁾	Uitgaven per m.k.d.
Salarissen personeel op arbeidsovereenkomst	9	f 559 577,31	=		f 154 726,76			f 404 850,55		
Salarissen personeel in vaste dienst	9	14 223,—			9 895,—			4 328,—		
Sociale lasten	9	59 829,02			19 943,—			39 886,02		
Algemene uitgaven	10	129 022,73			49 640,82			79 381,91		
Exploitatievoorzieningen R.G.D.	10	131 790,50			35 798,—			95 992,50		
Aandeel in de alg. kosten R.G.D.	9	46 200,—			15 000,—			31 200,—		
Specifieke uitgaven	10	442 155,69			119 415,27			322 740,42		
Aanschaffingen voor inrichting, uitbreiding en vernieuwing	9 ²⁾	41 409,—			20 047,50			21 361,50		
Aanschaffingen van goederen, welke worden verkocht	10	+ 1 164,02			+ —			+ 1 164,02		
Totale uitgaven	± 9	f 1 425 371,27			f 424 466,35			f 1 000 904,92		
Middelen	10	— 84 766,97			— 29 012,59			— 55 754,38		
Totale kosten	± 9	f 1 340 604,30		5,33	f 395 453,76		6,12	f 945 150,54		5,06

¹⁾ m.k.d. — mankampdag.

²⁾ Hier is berekend: $30/100 \times 9/12 \times$ jaarbedrag.

van een psycholoog en/of psychiater in die gevallen, waarin dit nodig wordt geoordeeld.

Voor de meisjesinternaten wordt een andere weg gevolgd. Alle kleine meisjes (11—14 jaar) worden voor de opname psychologisch onderzocht, terwijl in het selectie-internaat te Hilversum medisch en psychologisch onderzoek plaats vindt van elk meisje, de mogelijkheid van psychiatrisch onderzoek en zo nodig psycho-therapeutische behandeling staat in individuele gevallen open.

Lijst II geeft, ter vergelijking, voor de begroting 1950 soortgelijke gegevens als lijst I voor 1949.

Op lijst III zijn verwerkt de gegevens betreffende de kosten van het kamp- en internaatwerk, zowel de gemiddelde kosten per man-meisjeskampdag, als die per mankampdag en per meisjeskampdag afzonderlijk. Voor de berekening van deze bedragen is uitgegaan van de werkelijke uitgaven voor de salarissen over 9 maanden en van de uitgaven gedaan voor de posten „algemene uitgaven”, „specifieke uitgaven”, „exploitatievoorzieningen” en „aanschaffing van goederen, welke in al of niet bewerkte vorm worden verkocht” over 10 maanden, terwijl de middelen eveneens over 10 maanden zijn berekend.

Aanleiding tot deze wijze van berekening was het feit, dat na afloop van 9 maanden nog niet over alle rekeningen, welke op deze 9 maanden betrekking hebben, werd beschikt.

Voor de post „aanschaffingen en inrichtingen” is uitgegaan van het op de begroting 1949 hiervoor geraamde bedrag, met dien verstande, dat hiervan 9/12 gedeelte is genomen en rekening is gehouden met een afschrijving in 3 jaar tijds.

Differentiatie der kampen en internaten. Van het begin van de stichting van de kampen voor sociaal-labiele jeugd af is uitgegaan van de gedachte, dat een differentiatie naar leeftijd en naar vak-opleiding noodzakelijk was.

Zo werd het eerste kamp Eerde te Ommen bestemd voor 16- en 17-jarige jongens, het tweede kamp, dat werd geopend, nl. Heidehof te Barchem voor 15-jarige jongens, en het derde kamp De Kuil te Beekbergen, voor 18—21-jarigen.

Bij de opening van het kamp De Tol te Hummelo werd nog een nadere differentiatie aangebracht in de groep, die oorspronkelijk in het kamp Eerde te Ommen was opgenomen, en wel zodanig, dat de ouderen in Ommen werden geplaatst en de jongeren van de oorspronkelijk ook in Ommen geplaatsten in het kamp De Tol te Hummelo werden opgenomen.

Bij de indeling van de jongens in de kampen wordt niet alleen rekening gehouden met de werkelijke, doch ook met de psychologische leeftijd.

Wat de beroepsopleidingen betreft, moeten in eerste instantie de internaten met opleiding voor de binnenvaart worden genoemd en daarnaast de opleidingen voor verschillende vakken, die voor de jongens van 15 en 16 jaar in Aekinga te Appelscha, voor de 17- en

18-jarigen in Vreekwijk te Deurne en voor de ouderen in De Kuil te Beekbergen worden gegeven.

De kampen voor baldadige schooljeugd vormen uiteraard een afzonderlijke categorie.

Het kamp Papenvoort te Rolde is speciaal bestemd voor licht-debiele jongens, die in de overige kampen niet worden toegelaten.

Ook voor de meisjesinternaten is een differentiatie naar leeftijd en ontwikkelingsniveau doorgevoerd, met dien verstande, dat de moeilijk opvoedbare schoolmeisjes worden opgenomen in een afzonderlijk internaat Huize Ter Wege te Huis ter Heide; de sociaal-labiele meisjes van deze laatste groep worden geplaatst in Laanzicht te Teteringen, de 14—18-jarige sociaal-labiele meisjes in de internaten Goudenstein te Maarssen en 't Westerflinter te Diepenheim. De groep van 14—16-jarigen zijn afzonderlijk onder te brengen in het in Januari 1950 geopende internaat Rovérestein te Maartensdijk. Het internaat 't Westerflinter te Diepenheim is in het bijzonder bestemd voor zwak begaafde plattelandsmeisjes.

Voor sociaal-labiele meisjes, ouder dan 19 jaar, bestaat slechts bij hoge uitzondering mogelijkheid tot opname, aangezien deze leeftijdscategorie in het algemeen te zware gevallen omvat. De Hoge Dreuvik te Hilversum neemt als selectie-internaat alle leeftijdsgroepen op. Alle internaten voor de oudere sociaal-labiele meisjes (14—18 jaar) geven een mogelijkheid tot beroepsvorming. Een bijzondere plaats bij de beroepsvorming nemen de internaten voor karaktervorming en huishoudelijke training voor 15—20-jarige meisjes in.

HOOFDSTUK III

Kritische beschouwingen over de huidige toestand en werkwijze in de kampen

A. Opname en selectie

1. *Algemeen.* Als men een ogenblik de kampen met opleiding tot varensgezel en de internaten voor karaktervorming met huishoudelijke training ter zijde laat, valt het moeilijk een indicatie te geven, waarop deze jeugdigen bij de Sociale Jeugdzorg worden geplaatst.

Voor opname in de kampen en internaten van Sociale Jeugdzorg komen formeel in aanmerking sociaal-labiele en baldadige jeugdigen, zoals blijkt uit de in het vorige hoofdstuk vermelde gegevens. Wanneer men echter ziet wat voor jeugdigen in de kampen en internaten worden opgenomen, dan is het vaak moeilijk uit te maken, hoe de indicatie „sociaal-labiel”, c.q. „baldadig”, concreet gesteld wordt.

In het algemeen krijgt men bij het bestuderen der dossiers wel de indruk, dat de opgenomen jeugdigen zeer zeker de een of andere vorm van behandeling nodig hebben. Het zijn kinderen, die komen via officieren van justitie, kinderrechtters, voogdijraden, ambtenaren voor de kindervetten, gezinsvoogdij, voogdijverenigingen, observatiehuizen, kinderplicht, reclasseringsverenigingen, Maatschappelijk

Hulpbetoen, nazorg B.L.O., Rijksopvoedingsgestichten, tuchtscholen, instanties dus, die nauw betrokken zijn bij de zorg voor de opvoeding van moeilijke jeugd.

Maar dit houdt nog geen criterium in, op grond waarvan een aantal van deze jongens en meisjes nu juist in deze kampen en internaten worden ondergebracht en niet aan de zorgen van andere organisaties worden toevertrouwd.

Wanneer men de zwaarwichtige term „sociaal-labiel” even laat rusten, kan men eenvoudigweg zeggen, dat deze Overheidsdienst in het bijzonder de behandeling van de lichte gevallen van kinderbescherming probeert te behartigen.

Aanvankelijk was het kennelijk de bedoeling zich te beperken tot deze lichte gevallen, d.w.z. gevallen, die dreigden verkeerd te gaan en nog niet met de justitie in aanraking waren gekomen. Dit laatste kon voorkomen worden door vrijwillige plaatsing der jeugdigen in een der kampen en internaten van V.B.S. Deze Overheidsdienst, die de kampen en internaten heeft ingesteld, komt daarmee alle lof toe voor de oplossing van een belangrijk door de oorlog acuut geworden probleem. Zij heeft, waar de kinderbescherming in een noodtoestand kwam te verkeren, onmiskenbaar haar verdienste gehad.

Die verdienste is des te groter, omdat niet zonder méér opname-mogelijkheden werden geschapen voor bedreigde kinderen.

Zoals uit het historisch overzicht van dit rapport blijkt, is weliswaar veel ontstaan door samenloop van omstandigheden; intussen wordt het werk, dat in de kampen en internaten verricht wordt, duidelijker, naarmate men meer met de geschiedenis er van vertrouwd raakt. Men ziet dan, dat tenslotte toch een bepaalde gedragslijn gevolgd is bij het oplossen van de moeilijkheden, die zich in de praktijk voordeden. Ondanks de noodtoestand trachtte men tot een verantwoording te komen.

Hierboven is deze verantwoording gezocht in de omschrijving: lichte gevallen van kinderbescherming. Dat is een term, die voor de praktijk niet zonder waarde is, maar toch geen bevredigend begrip aanduidt, omdat het meer een organisatorische dan een paedagogische omschrijving inhoudt. De termen sociaal-labiele en baldadige jeugd belichten deze categorie van uit een enigszins ander aspect, maar geven evenmin een scherp beeld van deze jeugdigen.

Noemt men deze jeugdigen lichte gevallen van kinderbescherming, dan ontmoet men terstond de tegenwerping, dat het niettemin kinderbeschermingswerk blijft, dat men in deze Overheidskampen verricht. Dat het lichte gevallen zijn, ontzenuwt deze organisatorische bezwaren niet en rechtvaardigt met name niet voldoende het handhaven van een dergelijk omvangrijk apparaat buiten een noodtoestand en los van de overige kinderbescherming.

Noemt men deze kinderen van de andere kant sociaal-labiel, dan geeft men een praedicaat, dat ongetwijfeld van toepassing is, maar van een dergelijke wijde strekking, dat de kinderbeschermingsgevallen ook daaronder vallen.

Wil men dan ook aan het werk, dat de Sociale Jeugdzorg in haar kampen en internaten verricht, een eigen plaats geven en het eigen paedagogische karakter er van markeren, dan moeten slechts die gevallen, welke dreigen verkeerd te gaan, opgenomen worden, waarvan men alle reden heeft om aan te nemen, dat een kort verblijf, d.w.z. van drie tot maximaal twaalf maanden, in een kamp of internaat met de daar gevolgde methoden een dusdanige corrigerende invloed uitoefent, dat een verder afglijden wordt voorkomen. Een ander dan dit paedagogisch criterium is op dit ogenblik naar de mening van de commissie in de huidige opzet niet te vinden. Zoals uit deel B van dit hoofdstuk zal blijken, is het te wijten aan de nog onduidelijk omlijnde en weinig doelbewuste methodiek, dat de hier gegeven omschrijving nog te rekbaar uitvalt.

2. *De praktijk van de opname.* De regeling van de opname vindt men aangegeven in het tweede hoofdstuk van dit rapport. Daar de praktijk in overeenstemming is met die beschrijving, wordt hier volstaan met het maken van een aantal opmerkingen.

De aanvraag gaat doorgaans vergezeld van een formulier met inlichtingen over de ouders, de andere kinderen van het gezin, de gezins- en familieomstandigheden, de godsdienst, verschijnselen en ziekten in de ontwikkelingsfasen, onderwijs, opleiding en beroeps-geschiktheid van de toekomstige pupil.

Naast deze door de dienst opgestelde rapporteringsschema's vindt men voor de sociaal-labielenkampen doorgaans voorlichtingsrapporten, zoals de ambtenaren voor de kinderrechten die geven, en — doch zeer zelden — psychiatrische en/of psychologische rapporten. Voor de andere kampen en internaten worden deze voorlichtingsrapporten niet gevraagd.

Uit de gegevens moet blijken, dat de a.s. pupil beantwoordt aan de kenmerken, die in het algemene gedeelte worden aangegeven. Hij

of zij moet dus, samenvattend gezegd, aanleiding geven tot de gerechtvaardigde vrees in maatschappelijk opzicht te zullen mislukken, terwijl door de corrigerende invloed van een niet te lang verblijf in een kamp of internaat een verder afglijden kan worden voorkomen. Daarnaast moet bij ouders en kind bereidwilligheid ten aanzien van de opname aanwezig zijn of redelijkerwijze na plaatsing in een kamp of internaat te verwachten zijn.¹⁾

Bij de aanvraag tot plaatsing in een der kampen of internaten fungeert in elk arrondissement de ambtenaar voor de Kinderwetten als contact-ambtenaar, althans waar het sociaal-labiele jeugd betreft, zodat hier een zekere voorselectie plaats vindt. Voor de baldadige jeugd is de opname een meer rechtstreekse bemoeienis van Sociale Jeugdzorg, doordat die geschiedt door een ambtenaar van V.B.S. zelf.²⁾

Over opname wordt uiteindelijk beslist door het hoofd van de Afdeling Vorming Buiten Schoolverband van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen op grond van naar vorm en omvang uiteenlopende rapporten van diverse instanties. Het wekt dan ook geen verwondering, dat deze niet altijd de beschikking krijgt over juiste gegevens. De aanmeldende instanties laten zich vaak meer leiden door het verlangen hun pupillen geplaatst te krijgen, dan dat zij zich afvragen of het kind wel in de gekozen inrichting thuishoort.

Waar de plaatsing in een V.B.S.-kamp of -internaat dikwijls gemakkelijker gaat dan in andere inrichtingen, valt de keuze hierop zonder dat die voldoende gerechtvaardigd is. De praktijk leert dan ook, dat zowel debielen als ernstige psychopathen worden opgenomen, waarbij niet altijd de nodige inlichtingen voldoende werden verstrekt.

Daarnaast komt het ook voor, dat de jongen of het meisje zelf wel geschikt blijkt te zijn voor een kamp of internaat van Sociale Jeugdzorg, maar dat het milieu dusdanig ongeschikt is, dat niet verwacht kan worden, dat het kind na een jaar in dit milieu terug te plaatsen is.

In plaats van de behandeling van een jaar, eventueel verlengd met een verblijfsperiode in een tehuis voor werkende jongens of meisjes, is in deze gevallen een zodanig lange verzorging nodig, dat onderbrenging bij een inrichting voor kinderbescherming meer op zijn plaats moet worden geacht. Ditzelfde geldt ook voor de z.g. thuisloze kinderen.

Met opzet werden tot nog toe de kampen met opleiding tot varensgel en internaten voor karaktervorming met huishoudelijke training buiten beschouwing gelaten. Ofschoon de indicatie: maatschappelijk dreigen te mislukken, voor deze groepen wel geldt, is het hier toch een uitdrukkelijke voorwaarde, dat zij niet om ernstige redenen met de justitie in aanraking zijn geweest. Toch worden ook hier jeugdigen met politiedossiers aangetroffen. Hun aanmelding geschiedt via nog weer andere instanties.

3. *De praktijk der selectie.* Wanneer de jongens en meisjes voor opname in een der kampen of internaten zijn aangenomen, worden zij geselecteerd. Die selectie geschiedt echter niet uniform.

Voor de sociaal-labiele meisjes is er een selectieinternaat De Hoge Dreuveik te Hilversum, waar de meisjes gedurende een periode van ongeveer twee maanden worden geobserveerd en psychologisch en psychiatrisch onderzocht. Deze periode is wel overwegend, maar niet uitsluitend bedoeld als observatietijd, doch ook als een eerste aanpassing aan een geordend leven. Daarna worden de meisjes ondergebracht in een der internaten, die in Hoofdstuk II sub IIA (2-5) worden vermeld.

Voor de sociaal-labiele jongens bestaat een dergelijk selectiecentrum niet. Men beperkt zich tot het bestuderen der aanmeldingsgegevens.

Voor de z.g. schippersinternaten dient Eerde te Ommen als voorstation. Hier beperkt men zich hoofdzakelijk tot observatie, waarnaast echter ook een zeer summier testonderzoek door niet-psychologen wordt gedaan. Te ernstiger moet daarom het feit gelaakt worden, dat het observatierapport vrijwel uitsluitend wordt samengesteld aan de hand van datgene, dat tijdens het testonderzoek wordt opgemerkt, zodat b.v. het werkgedrag van een jongen wordt beoordeeld op grond van zijn gedragingen bij enkele vaardigheidsproefjes; zelfs opmerkingen over karakter of temperament worden hierop ge-

1) Van vrijwilligheid is bij de sociaal-labielen slechts zelden sprake; zelfs ten opzichte van bereidheid is men enigermate gereserveerd en in de praktijk wordt genoeg genomen met het niet geheel en al onbereidwillig zijn. Het valt echter nogal eens waar te nemen, dat de bereidwilligheid stijgt naarmate de vertrouwdeheid met het kampwerk toeneemt.

2) Bij deze laatste groep is de bereidwilligheid ten aanzien van de opname zeker zo groot, dat men van een zekere vrijwilligheid kan spreken, terwijl er van aanraking met de Justitie niet of nauwelijks sprake is.

fundeerd. Psychiater noch psycholoog zijn op enigerlei wijze bij dit onderzoek betrokken, hoewel er zelfs verschillende jongens verblijven, die een diepgaand onderzoek nodig hebben.

Naast deze zeer gebrekkige observatie neemt de eerste aanpassing aan het kampeven een belangrijke plaats in.

Voor de huishoudelijke internaten is er evenmin een selectiecentrum. Daar vindt men echter veelal een aan het internaat verbonden voorzorgsdienst, soms zelfs met een wijzvertakt systeem van sociale werksters. De gevolgen van deze gebrekkige vorm van selectie doen zich hier sterk gevoelen.

Een bijzondere plaats neemt bij de meisjes het internaat voor onhandelbare schooljeugd in. Daar vond tot voor kort een psychologisch onderzoek plaats in het internaat; thans echter geschiedt dit vóór de opname in de plaats van inwoning.

De meisjesinternaten steken dus enigermate gunstig af bij de jongenskampen. Bij de laatste vindt na de voorselectie geen verdere differentiatie plaats. Men beperkt zich tot een verdeling naar de leeftijdsgroepen. Het debielenkamp maakt daarop in zoverre een uitzondering, dat daarvoor bij aanmelding opgave van het I. Q. wordt verlangd. Dat dit niet altijd betrouwbaar is en dat V.B.S. zich niet altijd aan de gestelde grenzen houdt blijkt uit het feit, dat er jongens in verblijven, die meer dan licht-debiel zijn en dat er zelfs een I. Q. van 60 werd aangetroffen.

Voor de verschillen in werkwijze in jongenskampen en meisjesinternaten zijn zeker oorzaken aan te geven. Het percentage justitiegevallen is nl. bij de eerste hoger dan bij de laatste. De sociale aanpassingsstoornissen van de jongens zijn grover en vallen eerder op. Daardoor lijkt een bepaalde behandeling meer vanzelfsprekend, zodat observatie overbodig wordt geacht.

Terwijl bij de jongens de aanpassingsstoornis aan de maatschappelijke orde meer op de voorgrond treedt, is het bij de meisjes vooral de aanpassing aan zich zelf, die tot moeilijkheden leidt, waardoor eerder aan een onderzoek van hun persoonlijkheid werd gedacht.

Hoewel echter de stoornis bij de jongens openlijker is en begrijpelijker schijnt, rechtvaardigt dit geenszins het ontbreken van een mogelijkheid tot een diepgaand onderzoek.

Men kan slechts lof hebben voor de toewijding van degenen, die met de leiding van dit werk belast zijn. Telkens weer worden zij voor zeer moeilijke problemen gesteld, die zij met voortvarendheid en werklust trachten op te lossen. Het strekt hun tot eer, dat zij allereerst de praktische problemen, waarvoor zij gesteld werden, wilden oplossen. Maar wat uit de nood geboden is, dient te rechter tijd te verdwijnen of, bij bestendiging, zich te ontwikkelen tot het normale.

Bij een dergelijk groot project als dit kampwerk geldt dit des te sterker.

Volgens de normen nu is het ongetwijfeld nodig, dat de selectie op deskundige principes wordt gebaseerd en op de juiste wijze geschiedt. Men kan derhalve niet blijven volstaan met de selectie te baseren op de thans gebruikelijke aanmeldingsgegevens.

Wanneer een selectiecentrum zoals De Hoge Dreuviik voor sociaal-labiele meisjes voor de andere categorieën niet verkozen wordt, zou men een deskundig rapport bij de aanmelding moeten verlangen, zodat de behandeling niet plaats vindt op grond van uiterlijke aanwijzingen, maar geïndiceerd wordt door inzicht in de psychische structuur. Wanneer men daartoe bij de aangewezen instituten geen mogelijkheid vindt, verdient het alle aandacht liever de opnamecapaciteit te verkleinen ten gunste van een mobiel selectieapparaat. In dit kritisch gedeelte is een uitwerking van deze gedachte niet op zijn plaats.

Men kan overigens niet verhelen, dat de lacune in de selectie niet enkel veroorzaakt wordt door het ontbreken van deskundige onderzoekers, maar ook door de afwezigheid van getrainde observatoren. Zonder een bepaald kamp of internaat met name te noemen moet worden vastgesteld, dat hier en daar zonder inzicht geobserveerd wordt. In deze had Sociale Jeugdzorg meer aandacht moeten besteden aan de opleiding van degenen, die met de observatie belast zijn.

Samenvattend kan men over het onderwerp „selectie” zeggen, dat, hoezeer ook de toewijding bij de indeling en de pogingen om tot een eigen categorie van de te behandelen kinderen te komen moeten worden gewaardeerd, door gebrek aan deskundigheid, de schifting ontoereikend is en dientengevolge jeugdigen in deze kampen en internaten worden opgenomen, die feitelijk bij de justitiële of medische kinderbescherming thuishoren. Dit geldt zowel voor individuele gevallen als voor hele categorieën. Aan het verwijt van een duplicering der justitiële kinderbescherming wordt hierdoor onnodig grond gegeven.

Voor de sociaal-labiele meisjes en de vrouwelijke onhandelbare schooljeugd zijn twee tegengestelde, doch elk voor zich bevredigende, systemen ontwikkeld.

B. Behandeling

1. *Algemeen.* Wanneer men het geheel der behandelingsmogelijkheden in de kampen en internaten overziet, kan men daarbij met veel vrucht profiteren van de inzichten door het historisch overzicht verworven. Het werk als zodanig was er vóór het huidig systeem en daarmee is wel het ontbreken van starheid en formalisme verklaard.

Men wordt in het algemeen bij de bezoeken aan de kampen en tijdens de gesprekken met de mensen getroffen door een frisheid van geest, die men in de inrichtingen der kinderbescherming wel eens nade mist.

De buitenstaander, die al afgeschrikt wordt door het woord „kamp” en zeker, wanneer hij „Rijkskamp” hoort zeggen, begeeft zich veelal gepantserd en vol afweer op tournee, maar een nadere kennismaking met het werk in de kampen en internaten doet veel van zijn vooroordelen verdwijnen en vaak ontkomt hij allengs niet aan een zekere aantrekkingskracht. Het is zeker niet een nieuw systeem, dat hem zo aantrekt; het is eerder een zekere systeemloze doch enthousiaste aanpak van de problemen. Dat moet men zeker degenen, die met het opvoedingswerk in kamp of internaat belast zijn, tot hun eer nageven. Daarbij verkeren zij in de gelukkige omstandigheid, dat nog weinig traditie hun werkzaamheid belemmert.

Hoewel het werk dus niet te lijden heeft onder de nadelen van een traditionele sleur, is het ontbreken van ervaring niet zonder meer een voordeel. Naast spontaneïteit, frisheid en een zekere overmoedigheid, vertoont het ook de tekorten van onervarenheid en nog niet gerijpt inzicht. Want het kampwerk is weliswaar jong, maar het opvoedingswerk is dat niet.

Al vereist opvoeding in de eerste plaats de juiste instelling van de opvoeder, toch is een bepaalde mate van techniek niet alleen mogelijk, maar ook noodzakelijk. Deze techniek is het geheel van mogelijkheden tot opvoeding, waarover men beschikt op grond van een juist inzicht in het wezen der opvoeding en in de psychische structuur van de opvoeding. Zij is de basis, waarop men met vrucht de waarden in de opvoeding kan verwezenlijken. Men moet wel bedenken, dat deze techniek voorafgaat aan beschouwingen van levens- en wereldbeschouwelijke aard.

Wanneer men vanuit dit gezichtspunt het kamp- en internaatwerk beschouwt, moet men vaststellen, dat er vaak onder de weldadig aandoende frisheid een gebrek aan techniek schuilt. Enerzijds wordt er eindeloos geëxperimenteerd, anderzijds worden de principes en organisatievormen der huidige jeugdbeweging lang niet altijd gelukkig toegepast.

De incorporatie van een stuk jeugdbeweging in de opvoeding is juist datgene, wat de behandeling onder auspiciën van Sociale Jeugdzorg grotendeels haar eigen karakter geeft en haar onderscheidt van de praktijk der kinderbescherming. Met name is dat het geval in de jongenskampen. Maar men kan de methodiek van de jeugdbeweging, die het grootste deel van deze jeugd in de maatschappij niet vermocht te boeien, niet klakkeloos voor de kampen overnemen.

Het is dan ook een ernstig tekort, dat de hoofdleiders veelal te weinig inzicht hebben in de problematiek van het groepsleven en een opmerkelijk gemis aan kennis tonen omtrent hetgeen elders op het gebied van de opvoeding gepresteerd wordt.

Hoewel de groepsvorming in de jongenskampen sterker op de voorgrond treedt, doen zich daar deze bezwaren het meest gelden. De behandeling in de meisjesinternaten is meer individueel gericht, niet in het minst door de pedagogische belangstelling van de desbetreffende inspectrice.

Toch ligt, ondanks alle bezwaren, die men in de huidige situatie kan aangeven, het meeste perspectief in het therapeutisch gebruiken van de jeugdbewegingstechniek. Maar de resultaten hiervan kunnen alleen vruchtbaar zijn, wanneer er met inzicht in de grote lijnen, doelbewust en systematisch gewerkt wordt.

De commandanten zullen daarom algemeen pedagogische capaciteiten moeten hebben en onder meer beleidvol moeten kunnen manipuleren met verschillende groepsverbanden.

Dat ondergeschikte leiders daarbij meer jeugdleider dan opvoeder zijn, kan een gunstige omstandigheid blijken. Deze leiders immers kunnen door hun inspirerende leiding de gezagsverhoudingen der jeugdigen, die vaak ernstig gestoord zijn, in normale banen leiden. Zij geven hun zodoende de mogelijkheid tot heridentificatie; het vermogen om dit te doen is meer een kwestie van persoonlijkheid dan van een intense opleiding.

Hierbij komt naar voren, hoe belangrijk het is, dat kinderen met constitutie-anomalieën, debielen en psychopathen worden geweerd. Het zijn vooral de jeugdigen, waarbij naast milieu-invloeden, moeilijkheden samenhangend met de leeftijdsfase op de voorgrond staan, waarop deze methodiek in het algemeen de meeste invloed heeft.

Naast de jeugdbeweging als positief element in het kampwerk, moet ook de arbeidstraining vermeld worden.

De jongens en meisjes beschouwen dit als een kans om alsnog een vak te leren. Dit op zich zelf reeds is een stimulans tot een betere aanpassing aan de maatschappij. De termijnstelling van een jaar kan hierbij gunstig werken. Enerzijds is voor hen een jaar kort genoeg om te kunnen worden overzien en anderzijds niet te kort om zich een bepaalde praktische bekwaamheid eigen te maken.

Een bespreking van de bijzonderheden in de afzonderlijke categorieën van kampen enz. volgt thans.

2. *De behandeling in de kampen en internaten voor sociaal-labiele jeugd.* Men moet hier beginnen met een belangrijk verschil vast te stellen tussen de jongenskampen en meisjesinternaten. Wat in het algemene gedeelte werd opgemerkt over verschil in selectiemethoden en in geaardheid der meisjes en jongens, zoals die zich in hun problemen uit, geldt voor deze categorie zeer in het bijzonder. Daarbij zijn de uiterlijke omstandigheden der behandeling anders, omdat de jongens in kampen worden ondergebracht en de meisjes in internaten, waardoor de hele sfeer van het werk een ander cachet krijgt.

De jongens worden naar leeftijd gedistribueerd over Aekinga, Vreekwijk en De Kuil, waar zij gedurende enige maanden in de ontvangstgroep werk van algemene aard doen en daarna voor een vakopleiding 8 tot 10 maanden in een bepaalde groep worden geplaatst. Zij kunnen metselen, metaalbewerking, timmeren of schilderen leren. De leerplichtige sociaal-labiele komen terecht op De Eikenhorst, waar zij geen vakopleiding krijgen, maar, een halfjaar lang ongeveer, grondwerk verrichten ter gewinning aan arbeid, orde en regelmaat. Debielen worden ondergebracht in Papenvoort, waar een systeem van arbeidstherapie bestaat.

Met variaties bestaat in deze kampen een dagindeling, die vrij streng gereguleerd is. De vlag wordt 's morgens gehesen en 's avonds gestreken, meestal met daarbij behorend ceremonieel. Aan sport en spel wordt de nodige aandacht besteed. Veelal wordt er onderwijs gegeven, terwijl de jongens corveediensten moeten verrichten.

De algemene sfeer wordt sterk gekenmerkt door het kamp. Het is een wat primitieve samenleving, waarin het huiselijke zeker ontbreekt. Dat laatste treft men wel aan, en meestal in vrij sterke mate, in de meisjesinternaten. Het internaat schept daartoe de voorwaarden, die een kamp niet kan verschaffen, maar het is evenzeer het vrouwelijk element, dat deze sfeer bepaalt. In de jongenskampen is dat element in zeer geringe mate aanwezig.

Vrijwel parallel met de indeling der jongenskampen vindt men bij de meisjesinternaten voor verschillende leeftijdsgroepen: Róvérestein voor 14—16-jarigen, Goudenstein voor 16—18-jarigen. Het eerstgenoemde was ten tijde van het onderzoek nog niet geopend. Er wordt opgeleid voor winkelmeisje, kinderverzorgster en hulp in de huishouding. Er bestaat de mogelijkheid tot voortgezet lager onderwijs (het z.g. Sleuteldiploma) of tot het volgen van een huishoudschool. Goede leerlingen kunnen de M.U.L.O. of H.B.S. bezoeken. Andere meisjes kunnen een kantoopleiding krijgen of naaister worden, terwijl voor sommigen de mogelijkheid bestaat doktersassistente te worden.

Voor de leerplichtigen is er het internaat Laanzicht, terwijl debiele meisjes in 't Westerflier worden opgenomen.

Sport, spel en onderwijs zijn ook in het programma van deze meisjesgroepen opgenomen.

Een vergelijking van jongenskampen met meisjesinternaten valt uit in het voordeel van de laatste. De omstandigheden zijn er in het algemeen gunstiger; de plaatsgevonden selectie en de sfeer der tehuizen, maar ook het feit, dat de staf der meisjesinternaten doorgaans een hogere graad van ontwikkeling en vooropleiding heeft dan die der jongenskampen¹⁾, terwijl het sociale niveau der opgenomen meisjes vaak hoger is dan dat van de jongens.

Wanneer men beseft, dat vele omstandigheden in de jongenskampen ongunstiger zijn dan in de meisjesinternaten, dan kan men niet anders dan waardering hebben voor het goede, dat daar gepresteerd

wordt. Met name geldt dat voor het systeem van elementaire vakopleiding, terwijl de staf veelal profiteert van de speelruimte, die het algemene kader openlaat. Dat bergt echter het gevaar in zich, dat experimenteren met nieuwe methodes de grenzen der wenselijkheid ver overschrijdt.

Met grote verwondering werd er geconstateerd, dat er slechts bij zeer hoge uitzondering in deze kampen advies van een psychiater, psycholoog of pedagoog wordt ingewonnen, in tegenstelling met de meisjesinternaten, waar bij de deskundigen advies wordt ingewonnen over bepaalde pedagogische problemen of bij speciale moeilijkheden met een der leidsters, terwijl de meisjes, die daarvoor in aanmerking komen, worden behandeld.

In de jongenskampen vindt men vrijwel niets van dat alles. Slechts het debielenkamp te Rolde wordt regelmatig bezocht door een psycholoog. Financiële bezwaren kunnen hier niet gelden, anders zou het voor de meisjes ook niet mogelijk zijn. Evenmin de bezwaren, die naar voren gebracht worden omtrent de geïsoleerde ligging der jongenskampen. Bij een geografisch overzicht der kampen blijkt immers, dat zij zo gesitueerd zijn, dat zij vanuit verschillende centra, waar psychiaters en psychologen woonachtig zijn, kunnen bereikt worden.

3. *Tehuizen voor werkende jongens en meisjes.* Deze categorie werd in het gedeelte over opname en selectie niet genoemd, omdat zij een verlengstuk vormt van de sub 2 genoemde kampen en internaten.

De reden tot plaatsing is, dat bij het beëindigen der normale kamperperiode, terugplaatsing in het gezin niet mogelijk of gewenst is, terwijl voor sommige gevallen deze tehuizen opleidingsmogelijkheden bieden, die in de gewone kampen en internaten niet aanwezig zijn.

Zelfs een nadere beschouwing van deze tehuizen kan de indruk niet wegnemen, dat men hier te doen heeft met een duplicaat van dit werk in de kinderbescherming. Men kan zich slechts met hun bestaan verzoenen, wanneer men de wetenschap opdoet, dat deze tehuizen werden opgericht, omdat de bestaande tehuizen voor werkende jongens of meisjes van de kinderbescherming geen voldoende opnamemogelijkheden boden. Noch in de aard der pupillen noch in opzet wijken zij van deze af.

4. *De baldadige en onhandelbare schooljeugd.* Hier heeft men te doen met groepen kinderen van leerplichtige leeftijd, die klachten geven over schoolverzuim, onhandelbaarheid, straatschenderij e.d.

Dat deze groep de een of andere vorm van beïnvloeding nodig heeft, is een punt, waarover men het in het algemeen wel eens is. Zij wordt in het geheel genomen gevormd door kinderen, die niet uitgesproken onder de zorg van de kinderbescherming vallen, maar in de laatste jaren de aandacht kregen van de organisaties voor de massageugd. Voor zover dan deze kinderen in internaten of kampen worden opgenomen, geldt daarbij zeer sterk de overweging, dat zij aldus een tijdlang uit hun milieu worden genomen. Het is daarbij de opzet, dat niet alleen de kinderen door hun verblijf in een ander milieu tot een betere sociale aanpassing komen — waarbij de groepsmethodiek een belangrijke plaats wordt toebedacht — maar dat tevens, via een contactambtenaar, het milieu zodanig bewerkt wordt, dat het kind niet in de vroegere sfeer terugkomt.

Zeker voor de jongens is het de bedoeling, dat deze kinderen komen in de nazorg van bestaande massageugdorganisaties. Gedurende een drietal maanden tracht men hen vrij intensief te beïnvloeden, zodat de overheveling naar de desbetreffende organisaties mogelijk wordt. Veelal worden in overleg met sociale instanties of met de politie hele groepen tegelijk uit een bepaalde buurt naar een kamp overgebracht. Zo ontving De Zandbergen te Losser enige malen een groep uit Kattenburg en Wittenburg te Amsterdam, die daarna werden opgevangen door een wijkhuis van de Gemeentelijke Dienst van Sociale Zaken.

Bij de behandeling van deze categorie staat de groepsgedachte zeer sterk op de voorgrond. De kinderen moeten zich leren aanpassen aan de eisen en de normen van het groepsleven. Van vakopleiding is hier geen sprake. Alle activiteit wordt uitgevoerd met het oog op het sociale karakter.

Een klacht, die over dit kampwerk vaak werd gehoord, is de onderbreking van het onderwijs met zijn weerslag op de schoolvorderingen voor deze kinderen, die veelal leerproblemen vertonen. Een klacht, die steeds gehoord wordt, wanneer kinderen een leerjaar moeten onderbreken, b.v. voor een opname in gezondheidskolonie.

Aan die bezwaren is men hier tegemoet gekomen door het geven van individueel onderwijs, zodat de ingreep in de cursus niet tot

¹⁾ Ter verificatie van deze, door de Commissie opgedane ervaring heeft de Commissie de feitelijke gegevens betreffende de opleiding van het personeel opgevraagd. Deze inlichtingen bereikten haar echter ruim een jaar nadat het rapport was uitgebracht. Uit de gegevens valt op te maken, dat de vooropleiding van het opvoedende personeel in jongenskampen en meisjesinternaten niet veel uiteenloopt.

nadeel wordt. Dit kan niet anders dan toegejuicht worden, te meer, omdat men daarmee tevens streeft naar een betere verhouding tot de school. Deze kinderen gaan vaak verloren in het huidige onderwijsstelsel. Voor hen is individueel onderwijs uitermate aangewezen.

Van de andere kant kan echter niet ontkend worden, dat ook het onderwijs in de kampen nog te experimenteel is. Het is zeer zeker van belang, dat deskundigen daar alle aandacht aan schenken.

Er waren tijdens het onderzoek van de commissie nog te weinig resultaten van deze sociale therapie bekend, dan dat er een oordeel in dezen gevormd kan worden.

In het algemeen betwijfelt zij echter, of deze vorm van sociale jeugdzorg met de huidige methodiek volledig gebaat is. Reeds daarom al, omdat, met erkenning van de waarde der groepsmethodiek, die echter ook in daginternaten kan worden toegepast, de gezinsopvoeding voor deze leeftijd nog belangrijker is.

De noodzaak van een deskundige selectie geldt voor deze categorie ook onverminderd.

5. *Internaten voor karaktervorming met huishoudelijke training en de z.g. schippersinternaten.* Met opzet worden in dit rapport deze specifieke opleidingen hier te zamen gebracht. Hier immers heeft men te doen met internaten, die het duidelijkst de kenmerken vertonen van hun afkomst van het Departement van Sociale Zaken en van de bestrijding der jeugdwerkloosheid.

Het zijn dus voor alles opleidingen tot schipper, resp. tot dienstbode, die men desondanks niet louter als opleiding beschouwt. Wordt bij de meisjesinternaten in het bijzonder vermeld: voor karaktervorming, dan geldt dit, zij het niet zo duidelijk gezegd, evenzeer voor de schippersinternaten. En dat niet zonder reden.

Het zou anders helemaal niet duidelijk zijn, waarom deze internaten zijn ondergebracht bij de Sociale Jeugdzorg, wier zorg uitgaat naar de sociaal-labiele jeugd, en waarom zij niet worden beschouwd als vakopleidingen zonder meer. Zolang men de aard der pupillen niet heeft leren kennen, is men geneigd zich bij die laatste opvatting te houden.

Er zijn echter in deze internaten meisjes en jongens, die zeker niet minder als „sociaal-labiel” moeten worden gequalificeerd dan degenen, die in de andere kampen en internaten van Sociale Jeugdzorg zijn opgenomen. Heel in het bijzonder geldt dit voor de meisjesinternaten, waar kinderen met ernstige neurosen en meisjes met zwaarwegende ervaringen, als b.v. incest-verhoudingen, werden genoteerd. Hier wreekt zich het feit, dat de pupillen vooraf niet voldoende onderzocht en geselecteerd worden.

De opleiding en de daarmee gepaard gaande dag-indeling kleurt de behandeling hier wel heel sterk. De jongens en meisjes zijn onderworpen aan een vrij streng systeem, waarbij in het algemeen weinig speelruimte wordt gelaten. De karaktervorming is hierin voor het grootste gedeelte mee begrepen.

Evenals bij de andere kampen en internaten gaat men weinig over tot een behandeling, die voortvloeit uit een juist inzicht in een psychische structuur der individuele deelnemers, terwijl er bovendien te weinig inzicht bestaat in de psychologie van de jeugdigen in het algemeen.

Men kan hetgeen in deze internaten wordt gepresteerd, accepteren, wanneer zij bedoeld zijn als opleidingsmogelijkheden voor bepaalde groepen van jongens en meisjes, die anders geen geschikte opleiding ontvangen. Wanneer men ze echter bedoelt niet alleen als opleiding, maar ook als opvoedingswerk, laat men die waardering grotendeels varen.

C. Personeel

Veel van wat onder dit hoofd opgemerkt zou moeten worden, is reeds ter sprake gebracht bij datgene, wat over de behandeling werd gezegd. Dat kan moeilijk anders, omdat de persoon van de opvoeder in dit werk van zeer grote betekenis is.

Er is dus reeds gebleken, dat het personeel lang niet altijd opgewassen is tegen de taak, die het moet verrichten, en dat het personeel in de meisjesinternaten in gunstiger omstandigheden verkeert dan dat in de jongenskampen.

Het Departement streeft er ongetwijfeld naar het tekort aan scholing en vorming op te heffen, maar daarvoor moeten toch eerst allerlei uitwendige factoren gunstig zijn. Van de andere kant probeert het juist die krachten aan te trekken, die ervaring hebben in de omgang met de jeugd, wat een belangrijk positief element kan zijn in de hier gevolgde methodiek, zoals boven met betrekking tot de figuur van de jeugdleider werd opgemerkt.

In het algemeen krijgen trouwens de leiders de kans niet om te verstarren, omdat zij in de huidige constellatie weinig kans op pro-

motie hebben en zich in dit werk geen levenspositie kunnen verwerven.

Bij de leidsters liggen de verhoudingen anders. Het sociale en paedagogische werk is voor de vrouw meer in tel en men hoeft de leidsters dus niet uitsluitend te recruteren uit de jeugdbeweging. Het zijn veelal dames met een diploma voor maatschappelijk werk en haar belangstelling is veel meer individueel gericht dan in de jeugdbeweging. Bovendien hebben zij meestal een betere opleiding achter de rug dan de leiders en zijn zij eerder geneigd zich verder theoretisch te bekwamen.

In de jongenskampen valt trouwens het accent dikwijls op de vakopleiding, zodat van een gedeelte der leiders allereerst gevraagd wordt, dat ze vakbekwaam zijn en over didactische kwaliteiten beschikken.

D. Godsdienstige verzorging

In dit kritische gedeelte worden geen beschouwingen gewijd aan de wenselijkheid om de kampen en internaten naar de godsdiensten te differentiëren.

Gegeven de huidige omstandigheden kan men niet anders dan grote waardering hebben voor de aandacht, die aan de godsdienstige aspecten wordt gegeven.

Op slechts enkele uitzonderingen na hebben de geestelijke verzorgers een goed contact met de jongens en meisjes en de samenwerking met de directrices en commandanten is meestal uitstekend.

Zoveel mogelijk wordt getracht bij de samenstelling der staven de verdeling naar gezindten te volgen en de leiders doen er alle moeite voor, dat de pupillen eerbied krijgen voor elkanders overtuiging en voor de godsdienst in het algemeen.

Moeilijkheden zullen er bij de geldende regeling zeker blijven bestaan ten aanzien van de niet-confessionele groepen, omdat zij geen plaats naast, maar tegenover de godsdienstige groeperingen innemen met hun geheel andere opvattingen over de geestelijke verzorging.

E. Materiële verzorging

De commissie heeft gemeend het niet tot haar taak te moeten rekenen om gedetailleerde kritiek te leveren op de materiële voorzieningen en de hygiënische toestanden. Het kan niet de bedoeling zijn, dat zij hier melding maakt van toestanden, zoals b.v. het feit, dat in sommige wasgelegenheden de kranen en bakken dusdanig geconstrueerd zijn, dat in een ommezien de wassers van onderen tot boven ondergespat zijn. Voor zover zij dergelijke feiten heeft genoteerd, zullen die ter kennis van de desbetreffende inspectie worden gebracht.

Omtrent hygiënische verzorging, voeding en ligging zijn er geen bezwaren naar voren te brengen. De behuizing is sterk verschillend. Zij varieert van buitenhuizen tot barakken van de voormalige Arbeidsdienst, de laatste met de daaraan verbonden bezwaren.

Het is voor de Rijksgebouwendienst zeker geen gemakkelijke taak al die herstelwerkzaamheden te verrichten, die de commandanten en directrices terecht vragen. In het algemeen is de toestand der gebouwen, ook niet in de kampen, zodanig, dat men van ongunstige toestanden kan spreken.

HOOFDSTUK IV

De plaats van het kampwerk van V.B.S. binnen het kader van de Algemene en Bijzondere Jeugdzorg

Het kampwerk van V.B.S. is, zoals het historisch overzicht aantoonde, enerzijds bevorderd door de idee der L.E.S.-kampen, anderzijds door de kampen voor jeugdige werklozen, terwijl de noodtoestand, waarin de kinderbescherming in de bezettings- en na-oorlogse jaren verkeerde, een snelle groei bevorderde. Het huidige karakter wordt echter ook door andere factoren beheerst.

Reeds vóór de oorlog deed zich de behoefte gevoelen aan een vorm van jeugdzorg, welke tussen die der vrije jeugdvorming en die der kinderbescherming gelegen was. Verstaan we onder algemene jeugdzorg de bemoeiing met kinderen, wier ouders in het volledige bezit der ouderlijke macht zijn, en onder bijzondere jeugdzorg de zorg voor jeugdigen, die speciale moeilijkheden geven of ten aanzien van wier ouders in zake de ouderlijke macht op enigerlei wijze ingegrepen is, dan blijkt, dat het V.B.S.-kampwerk een taak vond, rakende zowel de algemene als de bijzondere jeugdzorg. Daar de vrije jeugdvorming tot de algemene jeugdzorg gerekend moet worden en de kinderbescherming onder de bijzondere jeugdzorg valt, bestrijkt de sociale jeugdzorg een overgangsterrein tussen beide gebieden, hetgeen voor- en nadelen met zich brengt.

Een voordeel van het V.B.S.-werk boven dat der kinderbescherming kan zijn, dat de gevallen in principe buiten de justitiële bemoeiing gehouden kunnen worden. Het preventieve werk wordt hierdoor aanmerkelijk verruimd, terwijl zodoende behalve met de ouders gemakkelijk een bredere samenwerking kan ontstaan met de scholen, de vrije jeugdvorming en organisaties op het gebied van het massajeugdwerk. Waar de kinderbescherming zich grotendeels beperkt tot de justitiële kinderbescherming, d.w.z. daar, waar wel een ingrijpen van de rechter plaats vindt, ligt ogenschijnlijk een breed, duidelijk afgebakend terrein open voor de sociale jeugdzorg. Het is dan ook begrijpelijk, dat door V.B.S. telkens het accent gelegd wordt op de vrijwillige medewerking van ouders en kinderen, een voorwaarde, welke de instellingen voor kinderbescherming niet kunnen laten gelden, maar die in de V.B.S.-kampen de basis moest vormen voor het open en vrije systeem en de sfeer der vrije jeugdvorming.

In werkelijkheid gaat deze afgrenzing niet op, daar enerzijds veel pupillen via justitiële bemoeienis in de kampen belanden¹⁾, anderzijds in het bijzonder de gezinsvoogdij gevallen bestrijkt, waarbij de justitiële zijde volkomen secundair is (hulp aan probleemkinderen, enz.).

Een sprekender onderscheid is te vinden in een vergelijking van de werkwijze der instanties voor kinderbescherming met die van Sociale Jeugdzorg. Het blijkt dan onmiddellijk, dat de sfeer der kampen typisch ingesteld is op een kortstondig verblijf en het programma grotendeels ontleend is aan dat der vrije jeugdvorming.

Daarentegen vertegenwoordigt de kinderbescherming de bemoeiing, welke een heropvoeding kan impliceren op de basis van een duurzame verzorging. Het kampwerk van V.B.S. bepaalt zich, zo gezien, tot de heropvoeding op korte termijn (minimum 3 maanden, maximum 12 maanden), hetzij van vrije gevallen, door ouders of voogden, hetzij van gevallen, via enigerlei Overheidsinstantie geplaatst.

Uiteraard zal ook zo gesteld het ene gebied het andere weleens „overlappen”. De vraag of het kampwerk van V.B.S. zich op het terrein der kinderbescherming beweegt, meent de commissie echter niet centraal te moeten stellen. Het gaat niet om de keuze: V.B.S.-kampen of kinderbescherming, maar wel om de gewenste plaatsverhouding op de basis van een nationaal plan voor jeugdzorg.

De winst, in de opkomst van het kampwerk gelegen, is dan wel, dat nu de vrije jeugdvorming, de zorg voor de massajeugd, de sociale jeugdzorg en de kinderbescherming een aaneensluitend geheel kunnen worden; een eenheid, waarin de verschillende vormen van jeugdzorg elk hun eigen functie hebben. Dit zal nog sterker uitkomen wanneer, gelijk in hoofdstuk V wordt voorgesteld, de Sociale Jeugdzorg zich niet beperkt tot kamp- en internaatwerk, maar ook de preventieve sociale jeugdzorg in daginternaten, enz. gaat stimuleren.

Voor kinderen, die geen extra-bemoeiing behoeven, geldt de vrije jeugdzorg met al haar varianten. Het massa-jeugdwerk (o.a. vertegenwoordigd door de landelijke centrale van clubhuizen, de volkshuizen en de onderdelen der verschillende jeugdorganisaties) richt zich tot de cultureel en sociaal weinig gebonden jeugd. Het V.B.S.-kampwerk dient zich te beperken tot bedreigde en lichtontspoorde kinderen en wel tot die groep, waarvan de ouders zonder grote druk bereid zijn tot tijdelijke plaatsing van het kind in een der internaten. Onder de kinderbescherming ressorteert tenslotte die groep van pupillen, die — in de zin der Kinderwetten — met lichamelijke of zedelijke ondergang wordt bedreigd en een langdurige bemoeiing vereist.

De commissie meent, dat in grote lijnen zo wel degelijk een taakverdeling tussen de genoemde gebieden kan worden opgesteld, terwijl ook de categorieën van gevallen, welke door de respectieve arbeidsvelden moeten worden bestreken, zich laten karakteriseren. Waar in het bijzonder de grensafbakening tussen sociale jeugdzorg en kinderbescherming onderwerp van discussie is geworden, kan er hier nog eens nadrukkelijk op gewezen worden, dat de twee ontwikkelde criteria — die van de verwachte duur der heropvoeding en de mate van medewerking — voldoende houvast bieden om grensoverschrijdingen tot een minimum te beperken.

Enkele van de, in deze discussie gebezigde argumenten worden hieronder nog apart behandeld. De commissie meent echter vooraf haar indruk niet te moeten verzwijgen, dat de bestaande onzekerheden mede het gevolg zijn van een te weinig constructieve samenwerking van de Ministeries op het gebied van de jeugdzorg. Ondanks de „Centrale Jeugdzorgcommissie” en „de Commissie Interdepartementaal overleg in zake Jeugdzaken” blijven zodoende allerlei spanningen en versnippering bestaan.

Het is onjuist om op grond van het feit, dat op 1 September 1949 in 62 gestichten der kinderbescherming 711 plaatsen open waren¹⁾, te concluderen, dat dit mede door het uitbreidende kampwerk van V.B.S. veroorzaakt zou zijn. Immers de open plaatsen in genoemde gestichten staan in schrille tegenstelling tot het grote plaatsgebrek bij de Kinderbescherming voor debiele en psychopatische kinderen. De oorzaak, zowel van het een als van het ander, moet dan ook gezocht worden in een gemis van samenwerking der instellingen van de kinderbescherming om tot betere coördinatie te komen en heeft in feite niets met het V.B.S.-kampwerk te maken. Dit blijkt ten overvloede uit de omstandigheid, dat open plaatsen in het bijzonder voorkomen bij instellingen voor duurzame verzorging van kinderen, terwijl de internaten van V.B.S. slechts voor kortstondige heropvoeding bestemd zijn.

Tegenover de op zich zelf zo onvruchtbare kritiek in zake het verschil in financieel beleid van het Ministerie van Onderwijs voor de V.B.S.-kampen vergeleken bij dat van het Ministerie van Justitie voor de kinderbescherming dient opgemerkt te worden, dat er inderdaad een belangrijk verschil in beleid bestaat, daar het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen alle kosten der kampen betaalt, waardoor dit werk met élan voortgezet kan worden, terwijl het Ministerie van Justitie de particuliere kinderbescherming dusdanig ontoereikend subsidieert, dat de instellingen chronisch noodlijdend zijn en juist de beste instellingen het zwaarst getroffen worden. Dat de instellingen voor kinderbescherming deze voor hen ongunstige positie niet kunnen aanvaarden en er niet mee accoord gaan, dat dezelfde Overheid de ene instantie ruim van geld voorziet en de andere, op hetzelfde gebied werkzaam, zeer karig, is te begrijpen en te billijken, maar kan moeilijk als een bezwaar tegen V.B.S. worden aangevoerd. Dergelijke tegenstellingen met alle ongewenste toestanden daaruit voortvloeiende zijn alleen te voorkomen, als de jeugdzorg, die thans onder verschillende Ministeries ressorteert, onder een orgaan gecentraliseerd zou worden. Dit zou uit organisatorisch en financieel oogpunt een belangrijke verbetering zijn, daar er door vermeden zou kunnen worden, dat — zoals thans het geval is — allerlei instanties zonder de minste daadwerkelijke samenwerking naast elkaar werken.

Ernstig heeft de commissie zich beraden over de vraag of het kampwerk rechtstreeks door V.B.S. moet geschieden, dan wel onder auspiciën van V.B.S., doch onder directe leiding van particuliere organisaties.

De 4 kampen voor vakopleiding tot varensgezel hebben slechts ten dele met jeugdzorg te maken. Bestaansgrond en aantal worden bepaald door de vraag naar de thans blijkbaar schaars te verkrijgen hulpkrachten op de binnen- en kustvaart. Hoevele er nodig zijn binnen het kader van een jeugdzorgprogramma meent de commissie niet te kunnen beoordelen, doch beperking lijkt mogelijk. De andere zouden dan zuivere vakopleidingsinstituten dienen te worden.

Van de 5 internaten voor karaktervorming en huishoudelijke training blijken er, wat directie en personeel betreft, 3 Katholiek, 1 Gereformeerd en 1 een gemengd internaat. Het laatste is bestemd voor andere Protestantse groeperingen en niet-confessionele meisjes.²⁾ Aangezien door V.B.S. aan verschillende centrale jeugdorganisaties geregeld advies wordt gevraagd, betreffende aanstelling van personeelsleden voor genoemde internaten, de te volgen kampmethodiek, de opname en het ontslag van meisjes, zou er geen enkel bezwaar tegen zijn een stap verder te gaan en deze internaten geheel aan de betrokken organisaties over te dragen. Het ligt voor de hand, dat zowel de Protestant-Christelijken als de niet-confessionelen elk hun eigen internaat krijgen.

Daar de 6 kampen voor baldadige jeugd ongedifferentieerde kampen zijn, zou er geen enkel bezwaar kunnen worden aangevoerd tegen de overdracht van deze kampen aan particuliere organisaties.

Vrijwel onuitvoerbaar acht de commissie echter de overdracht van de 10 kampen voor sociaal-labiele jeugd. Deze kampen zijn gedifferentieerd naar leeftijdsgroepen en naar vakopleiding, terwijl voor jongens nog een speciaal kamp werd ingesteld voor licht-debielen van 16—17 jaar. Voor meisjes is er een selectie-internaat en een bijzonder internaat van 14—18 jarigen (vooral zwak-begaafden) afkomstig uit plattelandsmilieus. Zou men deze kampen overdragen aan de particuliere instanties (Katholiek, Protestant en niet-kerkelijk), dan betekent dat een triplering van kamp-, outillagekosten en personeelsvoorziening. Offert men omgekeerd de bestaande differentiatie op, dan ontnemt men de kracht aan deze vormen van gemeenschaps- en arbeidsopleiding en krijgt men bovendien groepen, die uit een oogpunt van kamppaedagogiek zo heterogeen zijn samengesteld, dat zij met weinig succes te hanteren zijn.

¹⁾ Op 1 Maart in 46 gestichten 601 plaatsen, waarvan 127 plaatsen voor jongens, 279 voor meisjes en 195 voor jongens en meisjes.

²⁾ Intussen is in de maand Mei 1950 het internaat De Hulshorst te Den Dolder tijdelijk samengevoegd met De Rank te Groningen.

¹⁾ Uit gegevens, aan de commissie verstrekt nadat dit rapport was afgesloten, blijkt, dat in de periode van 1 Januari 1949 tot 1 Juli 1950 1097 van de 2277 geplaatste pupillen, d.w.z. 48 %, afkomstig waren van de justitiële kinderbescherming, en wel van de volgende instanties, resp. instellingen: kinderrechtters, ambtenaren voor de Kinderwetten, kinderplicht, gezinsvoogden en toezichthouders, Pro Juventute, voogdijverenigingen.

Gelet op de toestand van 's lands financiën en het gebrek aan deskundig personeel meent de commissie de overdracht van dit soort kampen aan particuliere organisaties niet te mogen aanbevelen.

Alhoewel het duidelijk is, dat kinderbescherming en V.B.S.-kampwerk niet zo te scheiden zijn, dat zij nergens op elkaars gebied komen, meent de commissie, dat de tehuisen voor werkende jongens en meisjes binnen het kader van V.B.S. het zwakst te verdedigen zijn. Opname van jeugdigen voor kortstondig verblijf in kampen, ten aanzien van wie echter vooraf vaststaat, dat zij geen tehuis of milieu hebben om terug te komen na hun kamptijd, dient door V.B.S. vermeden te worden. Dergelijke kinderen zijn immers typisch kinderbeschermingsgevallen. Zowel voor jongens en meisjes, die als overgang van het kamp naar huis een verblijf in een tehuis met beperkte vrijheid of in een tehuis voor werkende jongens en meisjes nodig zouden hebben, kan van de bestaande (eventueel vermeerderd met de thans onder V.B.S. ressorterende) tehuisen gebruik gemaakt worden. Hetzelfde geldt voor die jeugdigen, die een vakopleiding nodig hebben, die hun niet in een kampverband kan worden gegeven. De bestaande 3 tehuisen, t.w. 2 voor jongens en 1 voor meisjes, zouden door particuliere kinderbeschermingsorganisaties overgenomen kunnen worden.

HOOFDSTUK V

Richtlijnen

De commissie meent er goed aan te doen in dit hoofdstuk een aantal richtlijnen te formuleren, welke zo concreet mogelijke oplossingen inhouden voor enkele brandende problemen.

Nauwere samenwerking binnen het kader van de bijzondere jeugdzorg. De kritiek, soms op V.B.S. uitgeoefend, dat deze onderafdeling zich op het gebied der kinderbescherming beweegt, is — zoals reeds elders opgemerkt — niet geheel ongegrond. Maar dit rechtvaardigt niet de conclusie — waartoe men in de kinderbescherming gauw geneigd is —, dat dit alles terug te brengen zou zijn tot de controverse: Staatsopvoeding, belichaamd in V.B.S., tegenover particulier initiatief, belichaamd in de justitiële kinderbescherming.

Het probleem ligt geheel anders en zelfs buiten V.B.S. De kernkwestie is, dat de kinderbescherming haar basis vindt in de kindervetten en dat daardoor de gesubsidieerde kinderbescherming, wat haar terrein betreft, veel enger is dan dat van de onaangepaste jeugd. Tot deze laatste behoren evenzeer als de kinderbeschermingsgevallen de armenzorgkinderen, de baldadige jeugd, de sociaal-labiele jeugd en andere groeperingen. Indien er tussen de verschillende ministeries geen daadwerkelijk, productief contact bestaat, zijn dubbelures enerzijds, versnippering anderzijds en weinig efficiënte werkwijze niet te vermijden. Wrijvingsvlakken zullen er altijd blijven bestaan tussen kinderbescherming en V.B.S., kinderbescherming en de Rijksdienst voor maatschappelijke zorg en de kinderbescherming en gemeentelijke diensten voor sociale en medische zorg. Helaas hebben de „Centrale Jeugdzorg Commissie" en de „Commissie Interdepartementaal overleg in zake Jeugdzaken" in deze geen zichtbare verbetering kunnen brengen.

Er zijn twee mogelijkheden om uit de impasse te geraken:

1°. Door alle algemene en bijzondere jeugdzorg onder een Ministerie te stellen.

2°. Door de jeugdzorg, wat de uitvoering betreft, te laten onder de verschillende Ministeries, maar daarbij in te stellen een leidinggevende coördinatie-raad, die gezag kan laten gelden.

Dan pas zal het mogelijk zijn een doelmatig nationaal programma op te stellen, uitgaande van de verschillende categorieën van kinderen, die geholpen moeten worden, en een gedifferentieerd plan, wat de verhouding betreft van het preventieve werk tot het curatieve en van de gezinsverpleging tot de verschillende vormen van internaatsoorg.

Zolang dit niet het geval is, zullen dubbelures niet uitblijven, evenmin als spanningen tussen de verschillende takken van particuliere en Overheidszorg en wat erger is, zal de bijzondere jeugdzorg on-economisch en weinig efficiënt blijven. Hier ligt, naar de mening der commissie, een taak voor de Regering en de gecentraliseerde particuliere kinderbescherming om gezamenlijk plannen te beramen, die tot verbetering kunnen leiden van de thans zo weinig bevredigende toestand.

Verlegging van het accent op het preventieve werk. In de eerste hoofdstukken kwam vooral het kamp- en internaatswerk ter sprake. Bij de verdere uitbouw van het werk van V.B.S. dient intussen vooral gestreefd te worden naar bevordering van het preventieve werk. De thans te eenzijdige belangstelling voor het kampwerk werkt de fout

in de hand, die kenmerkend is voor de kinderbescherming, dat de hulpverlening aan het kind te laat wordt ingezet. V.B.S. moet trachten met het kind tegelijkertijd het gezin te helpen. Evenmin als het een gezonde politiek is om een t.b.c.-patient voor een kortstondig of duurzaam verblijf uit zijn geïnfecteerd milieu te halen en hem — nadat hij genezen is — terug naar de eigen, besmette omgeving te zenden, evenmin is het een gezond beleid om een kind op paedagogische gronden thuis weg te halen en het hersteld terug te zenden naar de ouderlijke omgeving, wanneer deze zelf niet veranderd is.

De organisaties op het gebied van de vrije jeugdzorg hebben kennelijk geen vat op de jeugd, die in de kampen belandt. Hetzelfde geldt voor de organisaties op het terrein der massajeugd. Op dezelfde gronden als thans kinderen in de V.B.S.-kampen worden geplaatst, zou — nu met vermindering van het weghalen uit het gezin — een betere, vroegtijdiger ingaande bemoeiing kunnen plaatsvinden door bevordering van de medisch-opvoedkundige bureaux en het oprichten van dagtehuisen: clubtehuisen met het tehuis-karakter der bekende Boddaert-tehuisen en de vormingsmogelijkheden, die gewone clubtehuisen bieden, maar met het verschil, dat aan deze dagtehuisen verbonden moet zijn een dienst van psychiatrisch-sociale werkers om ook het gezin meer tot medewerking en betere aanpassing te kunnen activeren.

Deze vorm van preventief werk overkoepelt dan het hiaat, dat nog is aan te wijzen tussen de organisaties voor massajeugdwerk en het kampwerk van V.B.S. Het schept een instantie, die samen kan werken met andere als het instituut der medisch-opvoedkundige bureaux, de kinderplicht, de scholen, de gezinsvoogdij, de voogdijraden, de gemeentelijke sociale diensten e.a.

Deze dagtehuisen dienen op levensbeschouwelijke basis door particuliere organisaties te worden opgericht en in stand gehouden, gesubsidieerd en gecontroleerd door V.B.S., dat in de vorm van subsidievoorwaarden eisen stelt betreffende outillage, personeelsvoorziening en algemeen beleid.

Het is te voorzien, dat de dienst van psychiatrisch-maatschappelijke werkers verbonden aan deze clubtehuisen uit zal groeien tot een paedagogisch adviescentrum voor de ouders. Het moge waar zijn, dat betrekkelijk weinig ouders uit zich zelf wegens levens- en huwelijksmoeilijkheden zich om voorlichting tot officiële instanties wenden, de praktijk der gezinsverpleging leert echter, dat — sprekkende over de zorgen met hun kinderen — zij verrassend gemakkelijk ook met hun eigen problemen aankomen. Hier ligt een belangrijk gebied van preventieve zorg nog grotendeels braak. Het gaat er niet alleen om iets voor de kinderen te doen door hen bezig te houden, nuttige gewoonten aan te kweken of bepaalde waarden te doen doorleven, maar wel om kind en ouders te beïnvloeden en wel in die zin, dat het gezinsleven zich weer herstelt. Behalve door persoonlijk contact met de ouders thuis en met het kind op het clubhuis zullen de ouders geanimeerd moeten worden om hun medewerking te verlenen aan het werk der dagtehuisen en wel zo, dat het niet alleen voor hen maar ook zoveel mogelijk door hen geschiedt.

Het te weinig bekende maar toch zo belangrijke experiment van de Stichting voor Kinderverzorging te Dordrecht met haar kampproef te Mook in September 1949 gehouden, alwaar uit de ouderlijke macht ontzette ouders afkomstig uit de pauperbuurten van Dordt met hun kinderen — die in opvoedingsinrichtingen waren opgenomen — werden samengebracht, heeft duidelijk aangetoond, dat zelfs ten aanzien van dergelijke zo ongunstig bekend staande gezinnen zich perspectieven openden voor productieve samenwerking. In de praktijk der kinderbescherming heeft men door schade en schande geleerd, dat het te laat en onvoldoende aandacht geven aan de ouders een ernstige rem blijkt voor een werkelijk succesvolle heropvoeding der kinderen.

Binnen het kader van de preventieve zorg zou eveneens meer aandacht moeten worden gegeven aan en uitbreiding moeten worden bevorderd van de voorlichting ten dienste van de beroepskeuze, vacantie-oorden voor vermoeide huisvrouwen in de geest van het systeem door mevrouw Sandberg-Geisweert van der Netten te Bentveld toegepast, van zomervacantiecampen als door Pro Juventute ingesteld en van spelgelegenheden op braakliggend terrein zoals door de Amsterdamse Kinderpolitie ter hand genomen.

Het lijkt de commissie toe, dat V.B.S. op dit gebied in vele opzichten scheppend, stimulerend en coördinerend werk zou kunnen verrichten, dat thans slechts incidenteel plaats vindt en door gebrek aan centrale leiding en een financiële basis niet ten algemene nutte kan uitgroeien.

Het kampwerk. Het kampwerk van V.B.S. dient zich uitsluitend te beperken tot kinderen van en boven de schoolplichtige leeftijd tot maximaal 18 jarigen ten aanzien van wie:

a. dank zij kortstondige reëducatie van minimum 3 en maximum 12 maanden bevredigende verbetering kan worden verwacht.

b. aangenomen mag worden, dat de ouders of verzorgers hen na ontslag uit de kampen met of zonder verdere hulp van enigerlei instantie thuis verder op kunnen voeden. Wanneer het milieu aan deze verwachtingen niet kan voldoen op grond van onmacht, onwil of anderszins, dan hebben we te maken met typische kinderbeschermingsgevallen, die niet onder V.B.S. thuishoren.

Geen plaatsing zonder onderzoek. Als axioma dient te gelden, dat geen kind in een kamp van V.B.S. kan worden opgenomen zonder voorafgaand grondig onderzoek door een deskundige instantie. Genoemd onderzoek dient gegevens te verstrekken betreffende:

a. de geestelijke en lichamelijke ontwikkeling en toestand van het kind;

b. de aard van het milieu.

De beslissing over al of niet opname in het kamp dient op grond van deze gegevens uitsluitend te berusten bij een centrale opname-instantie van V.B.S.

Een klein selectiecentrum blijft echter nodig als opvang- en distributiecentrum voor sociaal-labiele jeugd. Aan dit centrum dienen echter verbonden te zijn een psycholoog en een psychiater, die de gevallen, welke daarvoor in aanmerking komen, ook als de kinderen overgeplaatst zijn in andere kampen, behandelen.

Rapportering. Het is dringend gewenst, dat er van elk kind een dossier wordt aangelegd, bestaande uit twee delen, nl. een voor de correspondentie en een voor de rapporten. De rapportering moet omvatten de gegevens betreffende de voorgeschiedenis van het kind, die van het lichamelijke en geestelijke onderzoek en die uit de verschillende kampen. Behalve dat hierdoor de beschikking verkregen wordt over het ontwikkelingsbeeld van het kind, krijgt men op deze wijze studie- en controle materiaal en wordt het onnodige dubbele onderzoek, als het kind naar andere instanties moet overgaan, vermeden. Het dossier volgt het kind naar het kamp, waar het verblijft en wordt bij ontslag en terugkeer naar huis naar het dossier-archief van V.B.S. gezonden, terwijl de nazorginstantie een samenvattend eindrapport ontvangt.

De staf voor het kampwerk. Na acht jaar experimenteren om de juiste vorm van kampwerk in het algemeen en die van de verschillende kampen in het bijzonder te vinden, is er dringend behoefte aan een meer stabiel program.

Daarvoor is nodig een deskundig "team" bestaande uit een paedagoog, een psycholoog, een psychiater en een drietal specialisten, resp. op het gebied van onderwijs, vakonderwijs en vrije-tijdspassing. Ten dele ging V.B.S. reeds in die richting door aanstelling van een leider voor het technische werk in de kampen, een paedagoge als inspectrice voor de meisjeskampen en een onderwijskracht als adviseur in onderwijszaken. Het verdient echter aanbeveling om de hierboven genoemde specialisten een volledige werkkring te geven door hen op te nemen in het inspectieapparaat. Een dergelijke staf zal dilettantistisch experimenteren, beperken en algemene richtlijnen kunnen geven in zake opvoeding, onderwijs, arbeid en vrije-tijdsbesteding.

Niet alleen wordt hierdoor een verschil in beleid, zoals thans merkbaar tussen de meisjes- en jongenskampen, vermeden, maar krijgen de kampeiders en -leidsters tevens de steun, die zij behoeven. De huidige gang van zaken, dat het ene kamp wel specialistische hulp kent in de vorm van de medewerking van een psycholoog of psychiater en het andere niet en dat met groepsopvoeding geëxperimenteerd wordt zonder veel kennis van wat reeds elders gepresteerd is, kan door de bovengenoemde stalleiding belangrijk verbeterd worden.

Indeling kampwerk. De bestaande indeling van het kampwerk dient — behoudens dat, wat opgemerkt werd in het vorige hoofdstuk „De plaats van het kampwerk van V.B.S.” — te worden gehandhaafd. Uiteraard moet het program voor het V.B.S.-werk elastisch blijven, want een te sterke reglementering zou het werk doen verstrakken en snel doen verouderen. De commissie meent zich dan ook te moeten onthouden van gedetailleerde beschouwingen en beperkt zich tot de volgende grote lijnen.

1. *Kampen voor baldadige jeugd.* Terecht is in deze kampen de nadruk gelegd op het leven in een gemeenschap als de meest vormende waarde en op de mogelijkheden, welke geboden worden door geleide en vrije ontspanning. Onvoldoende lijkt echter het inzicht aanwezig, dat de gemoedelijke dressuur, die het kampleven kenmerkt, en de ietwat grove structuur van het gemeenschapsleven, bevorderen kan, dat het kind in kampverband een sociaal gunstig beeld geeft zonder individueel tot betere aanpassing te geraken. Hier kan de

reeds genoemde staf van deskundigen het inzicht der leiding nog belangrijk verdiepen.

De vraag rijst, of het geen aanbeveling zou verdienen om in alle kampen het onderwijs te beperken tot een halve dag, te meer daar het terecht gevolgde individuele systeem aan het kind enerzijds zwaardere eisen stelt, aan de andere kant hem vlugger vooruitbrengt. De rest van de dag zou dan besteed kunnen worden aan handenarbeid en sport. Overweging verdient eveneens de bevordering van tuinwerk (idee volkstuintjes) en de verzorging van dieren.

2. *Kampen voor sociaal-labiele jeugd.* De differentiatie dezer kampen moet bijzonder gelukkig worden genoemd. Hoezeer met het beginsel van kampsfeer, clubgeest en padvindersachtig-doende opzet ook vruchtbaar geëxperimenteerd kan worden — wat de jongenskampen betreft, zou aan de vrouw als opvoedster vooral ter versterking van het huiselijk element een grotere plaats moeten worden toebedeeld.

3. *Kampen voor debiele en psychopathische kinderen.* De ervaring met de kampen voor licht-debielen zijn over een te korte periode om een oordeel er over te kunnen vellen. Zeker is, dat debilitas en psychopathie afwijkingen dan wel storingen zijn van diepergaande aard dan die, waarvan door een kortstondige kamp-heropvoeding verbetering is te verwachten.

Zo gezien komen debielen en psychopathen niet in aanmerking voor kampen. Hier staat echter tegenover, dat we voor deze twee groepen in ons land in een noodsituatie verkeren, daar ze zowel wat bijzonder onderwijs als — dit geldt voor de psychopathen — wat opname in internaten betreft, uitermate slecht bedeed zijn. Als noodmaatregel zijn de hier bedoelde kampen dan ook te accepteren. Of na opheffing van deze noodtoestand ook in de toekomst binnen de genoemde categorieën een groep aanwezig zal zijn, voor wie het verblijf in de kampen een correctief in die zin kan opleveren, dat ze thuis — mede dank zij de hulp van de reeds herhaaldelijk genoemde psychiatrisch-sociale dienst — kunnen worden opgevangen, dient afgewacht te worden.

Wat het bestaande kamp voor debielen betreft, is echter noodzakelijk, dat zich in de leiding een ervaren kracht uit het Buitengewoon Onderwijs bevindt, hetgeen thans niet het geval is.

Voor gepsychopathiseerde en psychopathische pubers bestaat geen afzonderlijk kamp. Lichte gevallen vinden we ten onrechte verspreid over alle kampen.

Mocht men tot een proef willen overgaan met psychopathische schoolkinderen, dan zou dit in nauwe samenwerking moeten geschieden met de bestaande scholen voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen.¹⁾ De opname der kinderen moet afhankelijk gesteld worden van het feit, of een nazorginstantie het kind na ontslag uit het kamp weer zal kunnen opvangen. Uiteraard moet men vermijden, dat de debielen en gepsychopathiseerden opgenomen worden via de selectiekampen voor sociaal-labiele jeugd. De verwijzing kan rechtstreeks geschieden aan de hand van de gegevens der genoemde scholen, waar trouwens geen kinderen worden opgenomen zonder onderzoek naar de voorgeschiedenis en de lichamelijke en geestelijke toestand van het kind. Een proef in deze richting wordt thans genomen in het jongenskamp te Steenwijkerwold.

4. *Schipperskampen.* Overwogen zou kunnen worden om een der schipperskampen uitsluitend te bestemmen voor sociaal-labiele jongens. Doel van dit kamp is dan niet in de eerste plaats het trachten te voldoen aan de vraag naar varensgezellen voor binnen- en buitenvaart, maar wel om via een kortstondige scheepsopleiding, gekenmerkt door scheepsdiscipline, lichamelijke opvoeding — o.a. roeien en zeilen — een aantal jongens, die daarvoor in aanmerking komen en voor de vakkampen niet geschikt zijn, een andere herstel-mogelijkheid te bieden.

Nazorg. De commissie ontkomt niet aan de indruk, dat zowel ten aanzien van de kinderen, welke zijn opgenomen in de kampen voor baldadige jeugd, als de jongens en meisjes, welke niet via een organisatie opgenomen werden in de kampen voor sociaal-labiele jeugd, de nazorg het zwakste punt is. Weliswaar bestaat er een beperkte nazorgregeling, nl. een subsidieregeling om jeugdorganisaties te helpen, die zich met de kinderen bemoeien, nadat zij uit de kampen zijn teruggekeerd, maar het maakt de indruk, dat deze zorg zich niet heeft ontwikkeld. Door de reeds genoemde dienst van psychiatrisch-sociale werkers, verbonden aan de voorgestelde Boddaert-clubhuizen zou die nazorg een lokaal leidinggevend centrum krijgen en een verblijf in de kampen hoger rendement op kunnen leveren.

¹⁾ De commissie vernam met genoegen, dat deze samenwerking intussen reeds tot stand is gekomen (zie Hoofdstuk I, pag. 12).

Vakopleiding. In het algemeen kan de thans gevolgde wijze van vakopleiding, waarbij de methode der Rijkswerkplaatsen aangepast wordt aan het karakter der jeugdigen, bevredigend genoemd worden. Ook hier zal evenwel met medewerking van de stafpsycholoog nog meer systematisch geëxperimenteerd kunnen worden.

Gestreefd zal voorts moeten worden naar een zo vroegtijdig mogelijke aanpassing aan het arbeidstempo in de vrije maatschappij.

Voor de meisjesinternaten ware ernstig te overwegen een proef te nemen met meer gestandaardiseerde opleidingen, b.v. voor atelierwerk. Daar een niet gering aantal van deze meisjes toch in grotere bedrijven terecht komt en daar goede toekomstmogelijkheden kan vinden, is er alles voor te zeggen hen tijdig op het daar vereiste werk in te stellen.

Beloning. Wat het in de kampen gevolgde zakgeldsysteem betreft, zou het aanbeveling verdienen om het inspannings- en prestatiesstelsel toe te passen. Het voordeel is, dat de kinderen intenser de ook in de vrije maatschappij geldende wisselwerking tussen inspanning en resultaat kunnen beleven. Op deze wijze krijgen de jeugdigen bovendien het gevoel, dat de reis-, cantinegelden e.d. verdiend moeten worden. Rekening houdende met het verschillende type kinderen, kan niet uitsluitend een prestatieschaal gelden, maar wel een inspannings- en prestatieschaal, die het mogelijk maakt, de fouten van de eerste te corrigeren.

Personeel. In de toekomst zou als richtlijn aangehouden moeten worden, dat de groepsleiders der V.B.S.-kampen minstens in het bezit dienen te zijn van het diploma B Kinderbescherming. Met de Nationale Federatie de Nederlandse Bond tot Kinderbescherming zou contact kunnen worden gezocht om een opleidingsprogramma B te verkrijgen, dat tevens rekening zou houden met de specifieke eisen, welke het kampwerk stelt. Het aansluiten bij een nationale opleiding is niet alleen noodzakelijk om de leiders en leidsters in de kampen op het vereiste peil te krijgen, maar ook om het hun mogelijk te maken op grond van algemeen erkende diploma's bij andere instanties van jeugdzorg functies te kunnen bekleden. Temeer, daar volgens het beleid, dat V.B.S. thans volgt, het in de bedoeling ligt, dat de groepsleiders in het algemeen niet langer dan 5 jaar aan de kampen verbonden blijven.

Overigens rijst de vraag, of dit beleid uitvoerbaar is. Het is geheel afwijkend van het personeelsbeleid bij andere Overheidsinstanties, doordat het niet gebonden is aan een ambtenarenreglement, bezoldigingsbesluit dan wel andere algemeen geldende dienstvoorschriften, terwijl er weinig zekerheid is, dat de betrokkene na die 5 jaar bij het V.B.S.-werk elders aan de slag zal kunnen komen. Weliswaar heeft V.B.S., dank zij zijn betere salariering, een paar van de beste krachten aan de kinderbescherming kunnen onttrekken, maar het gevaar is groot, dat, als de kinderbescherming dezelfde salariering gaat geven en dan niet op de basis van dagcontract, maar van vaste aanstelling met pensioenregeling, V.B.S. met ernstige moeilijkheden in zake de personeelsvoorziening te kampen zal krijgen. Waar zich bovendien ook in de kinderbescherming reeds stemmen doen gelden om de mensen vervroegd te ontslaan om zo het werk fris te kunnen houden en aan de andere kant door het grote aantal opleidingen A en B en het toenemend aantal cursisten op de scholen van Maatschappelijk Werk voor de kinderbescherming het aanbod van werkkrachten op de duur de vraag zal overtreffen, ziet het perspectief er voor de afgevoerde V.B.S.-krachten niet gunstig uit.

De commissie, die volledig begrip heeft voor de moeilijkheden, welke kunnen voortvloeien uit een te langdurig verbonden zijn aan de kampen, die juist gekenmerkt dienen te zijn door een jeugdige geest, meent, dat de beoogde regeling alleen dan resultaat kan hebben, als de bijzondere jeugdzorg een centraal geleide goed gedifferentieerde tak van dienst is, waarbinnen promotielijnen van bredere allure kunnen worden uitgezet.

Overwogen zou tevens kunnen worden, of het niet mogelijk is meer gebruik te maken van studenten (in de paedagogiek, psychiatrie, psychologie, enz.), die als geïnteresseerde werkstudenten de voor hun beroep benodigde ervaring op kunnen doen. Zij zouden voor de kampen het jonge element vertegenwoordigen en bovendien in staat zijn nog wat te verdienen.

Verhouding aantal medewerkers tot aantal kinderen. In de kampen voor jongens blijkt de verhouding personeel—kinderen 1 : 3,9, als we uitgaan van de capaciteit der kampen. Uitgaande van het bezette aantal plaatsen blijkt de verhouding 1 : 3,6. In de kampen voor meisjes blijkt, uitgaande van de capaciteit, de verhouding 1 : 5, en, uitgaande van het bezette aantal plaatsen 1 : 3,9. Het ongunstige verschil vloeit voort uit het feit, dat sommige internaten nog niet op volle toeren werken en moet dus als van tijdelijke aard worden beschouwd.

Met de kinderbescherming blijkt geen vergelijking mogelijk. De Rijksgeestichten kunnen er niet in betrokken worden, omdat zij a.h.w. de eindreservoirs zijn van alle internaatopvoeding. De particuliere geestichten evenmin, daar zij, wat personeel betreft, onderbezet zijn. In het algemeen is de verhouding personeel—kinderen in half-open en open instellingen, die aan behoorlijke eisen voldoen, wat personeelsbezetting, gebouwen, methoden en arbeidsoutillage betreft, schommelend tussen 1 : 3 en 1 : 6.

Hierbij moet in aanmerking worden genomen, dat de kampen en internaten van V.B.S., gelet op het kortstondig verblijf der kinderen, deze minder kunnen inschakelen als werkkrachten. Een kortstondig heropvoedingsprogramma stelt bovendien grotere eisen wat de personeelsvoorziening betreft. De commissie heeft dan ook niet de indruk, dat de bestaande bezetting voor wijziging in de zin van bezuiniging sterk vatbaar zal zijn. Ten hoogste zou overwogen kunnen worden om de kleermakerij te centraliseren, daar er thans 6 kleermakers werken in 6 verschillende kampen.

Kosten per dag en per kind. De kosten per dag en per kind, berekend aan de hand van de gegevens over de eerste 9 maanden van 1949, bedroegen voor de jongens f 5,06 en voor de meisjes f 6,12. In de kinderbescherming schommelt de dagprijs in inrichtingen, die enigszins vergelijkbaar zijn met de kampen, tussen f 4 en f 6. De dagprijs der Rijksgeestichten is het dubbele van die der V.B.S.-kampen, maar komt ter vergelijking niet in aanmerking vanwege het bijzondere karakter dezer geestichten. Ten aanzien van de particuliere geestichten dient te worden opgemerkt, dat de salariering onvoldoende is en het grootste deel der instellingen noch qua outillage, noch qua specialistische hulp op peil is. Bij doorvoering van een dusdanige verbetering, dat genoemde instellingen van kinderbescherming aan redelijke eisen zouden voldoen, zou de kostprijs eerder iets boven f 6 dan onder f 6 per kind en per dag komen te liggen.

Waren de kampen van V.B.S. alleen bedoeld als een massale, kortdurende heropvoedingspoging, dan zou de kostprijs aanmerkelijk gedrukt kunnen worden. Terecht echter gaat V.B.S. van het standpunt uit, dat een dergelijk systeem hoogstens tot een tijdelijke gedragsverbetering zou leiden. Gelet op de heden toegepaste kamp-differentiatie op de basis van de leeftijd der kinderen, hun type en het bijbrengen van handvaardigheid, meent de commissie de kosten per dag en per kind, hierboven aangegeven, als verantwoord te mogen beschouwen.

Nationaal plan voor bijzondere jeugdzorg. Het aantal kampen en internaten van Sociale Jeugdzorg bedroeg in 1945 vier. Het aantal is thans zeven en twintig. Uiteraard rijst de vraag, waar de grens ligt, te meer, daar het zich laat aanzien, dat door de toenemende spanning tussen lonen en prijzen niet alleen de jeugdverwaarlozing en de jeugdcriminaliteit zal toenemen, maar dat ook de groep van kinderen, die voor plaatsing in kampen van V.B.S. in aanmerking komt, groter zal worden. Bovendien kan ook een toeneming van het aantal jeugdige werklozen het aanbod nog doen toenemen.

De spanning, die nu reeds sterk merkbaar is tussen de kinderbescherming en V.B.S., zal eveneens eerder toe- dan afnemen. Reeds elders werd in het rapport gewezen op de dringende noodzaak van een centraal leidende instantie, die echter alleen dan doeltreffend kan werken, als bij de voorkoming en behandeling van de jeugdnood wordt uitgegaan van een nationaal plan voor bijzondere jeugdzorg. Allerwegen werden commissies ingesteld, zoals:

A. de Commissie tot reorganisatie van de Voogdijraden (ingesteld door de Minister van Justitie), die de nadruk legde op snellere hulpverlening ter voorkoming van het opbreken van het gezin, bevordering en centralisering van deskundige onderzoeksmogelijkheden en verbetering van de civiel- en strafrechterlijke behandeling van kinderen, zorg en nazorg binnen het kader der justitiële kinderbescherming;

B. de Commissie Ontwerp Pleegkinderenwet (ingesteld door de Minister van Justitie), die de noodzakelijkheid betoogd van Overheidscontrole op kinderen, die buiten het eigen gezin verzorgd en opgevoed worden in pleeggezinnen en tehuizen;

C. de Commissie tot herziening Kinderstrafrecht- en strafstelsel en haar sub-commissie, reorganisatie Rijkstucht en opvoedingswezen (ingesteld door de Minister van Justitie), waarvan de eerste beoogt een strafrechterlijke procedure en de tweede een behandeling van kinderen, die meer paedagogisch is ingesteld, terwijl tevens getracht wordt een doelmatige verhouding aan te geven tussen de gezins- en geestichtsverpleging enerzijds en de verschillende typen internaten anderzijds;

D. de Commissie herziening Armenwet (ingesteld door de Minister van Binnenlandse Zaken), die zich o.a. zal bezig moeten houden met het vraagstuk van de verzorging van de kinderen, wier ouders krachtens de Armenwet geholpen moeten worden en die niet thuis

kunnen blijven. Het betreft hier een tak van zorg, die thans door ongeveer 1000 gemeenten op evenveel verschillende wijzen wordt uitgevoerd;

E. de Commissie Kampen en Internaten voor Sociale Jeugdzorg (ingesteld door de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen), die een onderzoek instelt naar het karakter en de waarde van het kampwerk, naar de mogelijkheden van de verbetering van het preventieve werk en de verdieping van de individueel- en sociaal-paedagogische opvoeding;

F. de Reorganisatie-Commissie voor de Geestelijke Volksgezondheid (ingesteld door de Ministers van Sociale Zaken, van Binnenlandse Zaken, van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, van Justitie en van Oorlog), die in haar sectie jeugdzorg o.a. de verhouding beziet van het preventieve tot het curatieve werk;

G. de Commissies voor het Gestichts-differentiatie-onderzoek, onder auspiciën van de Nationale Federatie der Nederlandse Bond tot Kinderbescherming, uitgaande van het Katholiek Verbond voor Kinderbescherming en de Centrale Bond voor Christelijk maatschappelijk Werk, die een onderzoek instellen in Katholieke, resp. Pro-

testantse gestichten ter beantwoording van de vraag, welke vorm van internaatsverscheidenheid in ons land het meest gewenst is;

H. de Staatscommissie Onmaatschappelijke Gezinnen (ingesteld door de Minister van Justitie, welke zich bezig houdt met het probleem van de redressering van a-sociale gezinnen en hun kinderen.

Het is zonder meer duidelijk, dat de veelheid der commissies een bewijs is, hoe noodzakelijk de bijzondere jeugdzorg aan algehele herziening toe is. Tegelijkertijd dreigt echter het gevaar, dat de te geven suggesties ter verbetering van de verschillende gebieden van jeugdzorg niet gecoördineerd zullen zijn en, zo zij verwerkelijkt zouden worden, niet meer zullen opleveren dan een stuk werk, waardoor de ernstige hiaten en fouten zullen worden opgeheven zonder dat een efficiënte organisatie zal ontstaan.

De commissie is zich er terdege van bewust, dat dit ook ten aanzien van haar rapport geldt en meent derhalve te moeten eindigen met het advies aan de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen om bij de Regering die stappen te doen, welke er toe zouden kunnen leiden, dat het ontwerpen van een nationaal plan voor bijzondere jeugdzorg wordt bevorderd, evenals het instellen van een centraal leiding gevend orgaan voor bijzondere jeugdzorg.

SCHEMA VAN VRAAGSTUKKEN

in verband met het onderzoek naar de Rijkskampen en -internaten voor Sociale Jeugdzorg

Algemeen

1. De selectie der jongens en meisjes, mede in verband met het oog op de coördinatie van de zorg door onderwijs-, justitiële en medische instanties.
Het voorkomen van plaatsing van ongeschikte gevallen.
2. De motieven tot verwijdering uit kamp c.q. internaat; welke instantie beslist hieromtrent?
3. Voor- en nazorg, contact met de gezinnen, waaruit de jongens en meisjes voortkomen.
Wenselijkheid van een eigen nazorg.
Wenselijkheid van een na-onderzoek van de tot nu toe opgenomen gevallen.
Indruk van kampleiding en groepsleiders over het werk der nazorg-ambtenaren en over de nazorg in het algemeen.
4. Wijze van observatie en vastleggen van de gegevens.
(Voorlichtingsrapporten; rapporten van de leiding tijdens verblijf der jongens en meisjes in de kampen en internaten.)
5. De corrigerende, aanvullende, paedagogische en inspirerende functie, alsook de opleidingsfunctie der kampen en internaten; mede ter beoordeling hiervan een gesprek met enkele der „beste” en enkele der minst-geslaagde kamp- of internaatsbewoners (sters).
6. De eigen aard van dit werk, vergeleken met gezinsvoogdij, tehuizen voor werkende jeugd, enz.
Voor- en nadelen der gelimiteerde verblijfsduur.
De differentiatiemogelijkheden.
7. De efficiency van het werk en in verband daarmee de kosten per persoon per dag in verhouding tot de preventieve mogelijkheid, die in de opnemingskamp of internaat besloten ligt.
8. De wenselijkheid om de internaten met opleiding tot huishoudelijke beroepen en de schippersinternaten onder de kampen en internaten voor Sociale Jeugdzorg te doen vallen.
9. De wenselijkheid van een apart internaat voor sexueel-labiele meisjes met alle kansen op „inductie”.
10. De mogelijkheid, om op groter schaal dan tot nu toe psychologisch en psychiatrisch onderzoek voor of kort na de plaatsing in het selectiehuis toe te passen en tijdens het verblijf in de kampen psychiatrische behandeling te verkrijgen.
11. De wenselijkheid van een selectiehuis voor jongens, zoals ook reeds voor meisjes bestaat.

Ligging

De omgeving van het kamp.
De bereikbaarheid.
De spreiding van en de verbinding tussen de gebouwen.
De toestand van de gebouwen, aanleg van omgevend terrein.
De verhouding tot de bevolking.

Inrichting

De hygienische voorzieningen:
inrichting slaapzalen, wasgelegenheid.
De sfeer van de verschillende verblijven:
meubilair en aankleding, in het bijzonder van eetzaal, groepsverblijf, ruimten voor onderwijs en ontspanning.

Materiële voorzieningen

De menu's en de verzorging der maaltijden.
De bewassing.
De bevordering van reinheid van deelnemers en deelnemers zelf.
De medische controle, inrichting en gebruik van ziekenkamer.
De verzorging van kleding en schoeisel.

Religieuze vorming

Het toezicht op het nakomen der godsdienstplichten.
Het al of niet verplicht stellen van bezoek aan kerk of catechisatie.
Het contact van de geestelijke verzorgers met de deelnemers en deelnemers ook buiten de aan de geestelijke vorming gewijde uren.
Het contact van de geestelijke verzorgers met het Departement.
De geestelijke verzorging, gezien in verband met de verhouding particulier- en overheidswerk.

Leiding

De wenselijkheid van psychologisch onderzoek van het lei-linggevend personeel.

De scholing van het personeel en de mogelijkheid tot scholing tijdens de werkzaamheid in de kampen.

1. De Kampcommandant/Directrice.
Algemene indruk, vorming, vooropleiding.
Zijn/haar contact met het Departement en Inspectie.
De instructies en de wensen, die de kampcommandant/directrice hieromtrent heeft.
Zijn/haar beslissingsbevoegdheid.
De tijdverdeling tussen organisatorisch en paedagogisch werk.
Zijn/haar verhouding tot het personeel; zijn/haar oordeel over het gehalte van het personeel.
De tijd, besteed aan contactbesprekingen met de gehele groep en met leiders en leidsters individueel.
De vervanging.
Zijn/haar oordeel over het aantal personeelsleden.
2. Kampleider/leidster.
Indrukken omtrent vorming en vooropleiding.
Contact met commandant/directrice.
Contact met het Departement; is dit contact direct of indirect via de commandant/directrice?
Mening over dienstrooster, salariering, huwelijksmogelijkheden.
Duur der huidige functie.
Mogelijkheid van individuele behandeling van jongens/meisjes naast het groepswork.
Mogelijkheid van deelname aan cultureel werk en vrije tijdsbezigheden buiten het kamp.
Verlofregeling.
3. Verder technisch personeel.
Hun eventuele paedagogische taak en contact met de jongen/meisje.
Contact met en verhouding to commandant/directrice en opvoedende staf.

Deelnemers/deelnemers

Aantal deelnemers/sters op het ogenblik van het bezoek aan het kamp.
Steekproeven omtrent herkomst.
Indeling in groepen en omvang van deze.
Het groepscontact (onderlinge beïnvloeding der jongens/meisjes).
Gemiddelde verblijfsduur.
Indruk omtrent bijgewoonde bijeenkomsten.
Klachten omtrent weglopers/sters.
Behandeling van bijzonder moeilijke gevallen; inschakeling van psychiater.

Werk

De aard der werkzaamheden.
De tijd hieraan besteed, dagrooster.
De selectie voor de vakkampen.
Het contact tussen kampleiders en vakopleiders in de vakkampen.
De trainingsmethodiek in de kampwerkplaatsen (toepassing trainingsmethoden Rijksarbeidsbureau of oude ambachtsschoolmethode?).

Voortgezet onderwijs

De tijd, die hieraan wordt besteed.
De vormen van voortgezet onderwijs, die worden toegepast.
De mogelijkheid van toepassing van speciale vormen.
De mogelijkheid tot voortgezet schoolonderwijs voor jongens uit de werkkampen.

Discipline

De vorm der samenleving; eventuele strenge en normatieve controle, handhaving der tucht, eventueel strafsysteem of wel beïnvloeding door stimulering en steunen.
De mogelijkheden van zelf-verantwoordelijkheid en zelf-activiteit der jongens en meisjes.

Ontspanning

De regeling van de ontspanning, afwisseling met praktijk, sport en theorie.
De vormen van ontspanning, muziek, kunst.
De zelfwerkzaamheid van de jongens en meisjes op het gebied der ontspanning.
De groepsgeest bij de ontspanning.

LITERATUUR OVER DE RIJKSKAMPEN EN -INTERNATEN VOOR SOCIALE JEUGDZORG

M.:

Een particuliere „Jeugdgevangenis”. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering 1933, blz. 321.

Mr. D. A. Hoogenraad:

Landarbeid. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering 1933, blz. 321.

Landarbeid verbrand. Slachtoffer van overgangstijd. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering 1933, blz. 378.

Mr. G. T. J. de Jongh:

De Ledigheidsmisdadiger. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering 1935, blz. 173.

M. H. van Tiggelen:

Het aanstaande kamp voor ledigheidsmisdadigers. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering 1936, blz. 58.

Mr. G. T. J. de Jongh:

Werkkampen en Strafstelsel. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering 1937, blz. 174.

De Redactie:

De Werkkampen. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering 1937, blz. 201.

De Werkkampen. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering 1937, blz. 203. Gedeelte van het jaarverslag van het Genootschap tot Zorg van de Gevangenen.

N.V. Uitgeverij Mees-Santpoort:

„Een nieuw wapen tegen de Jeugdcriminaliteit”. Bijengebracht en ingeleid door Mr. G. T. J. de Jongh 1937.

Over de Werkkampen. Utlatingen van de Minister bij de behandeling van de Justitie-begroting 1938 in de Tweede Kamer. Maandblad voor Berechting en Reclassering 1938, blz. 22.

M.:

Gezinsverpleging en werkkampen. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering 1938, blz. 24.

Voorlopig rapport van de Genootschapscommissie voor het strafrechtelijk werkkamp van het Nederlandsch Genootschap tot Zedelijke Verbetering der Gevangenen. December 1938.

Mr. O. J. Cluysenaer:

Openingswoord, gesproken ter Buitengewone Algemene Vergadering op Zaterdag 1 April 1939. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering 1939, blz. 145.

Mr. G. T. J. de Jongh:

Gevangenis of werkgemeenschap. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering 1939, blz. 194.

Mr. N. Muller:

Over Werkkampen. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering Mei 1942, blz. 93.

P. A. Pols:

Uit de praktijk van de Werkkampen. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering 1943, blz. 121.

J. A. M. de Graaf:

Vakopleiding in de Rijkskampen en -internaten voor Sociale Jeugdzorg. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering 1944/45, blz. 10—17.

Drs. J. H. K. Hoornweg:

De Rijkswerkkampen voor Sociale Jeugdzorg. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering 1944/45, blz. 150—155.

Mr. N. Muller:

Nieuw kamp- en reclasseringswerk. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering 1944/45, blz. 155—157.

Mr. W. P. C. Knuttel:

De Werkkampen, niet van Justitie. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering 1944/45, blz. 208—210.

G. H. van Dijk:

Een werkkamp voor a-sociale debielen. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering 1944/45, blz. 210—211.

P. A. Pols:

De werkkampen. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering 1944/45, blz. 215—217.

Mr. N. Muller:

Een groot werk met toekomst. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering Aug./Sept. 1946.

P. A. Pols:

De werkkampen voor sociaal-labiele jongens. In: Humanitas, Oct. 1946.

M.:

Vakonderwijs in kamp en gevangenis. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering, November 1946.

P. A. Pols:

De Rijkskampen voor Sociale Jeugdzorg. In: Humanitas, December 1946.

N. H. de Graaf:

De nood van de jeugd en de taak van de overheid. In: Documentatieblad Vorming Buiten Schoolverband. Speciaalnummer 1946.

A. J. Rietveld:

De positie van het werkkamp voor sociaal-labielen. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering, Maart 1947.

P. C. F.:

De Rijkskampen voor Sociale Jeugdzorg. In: Humanitas, Februari 1947.

J. van der Nol:

De kampen voor sociaal-labiele jeugd. In: Humanitas, Maart 1947.

Mr. A. J. M. Schats:

De positie van het werkkamp voor sociaal-labielen. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering, April 1947.

P. A. Pols:

Een antwoord. In: Humanitas, April 1947.

A. J. Rietveld:

Doelstelling en plaats van het kampwerk voor sociaal-labielen. In: Humanitas, April 1947.

E. F. Noordam:

Onze werkkampen. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering, April 1947.

M. Drukker:

Het arbeidsveld van de psycholoog bij de werkkampen voor sociaal-labielen. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering, Mei 1947.

J. A. M. de Graaf:

Het embryonale werkkamp. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering, Mei 1947.

A. J. Rietveld:

De positie van het werkkamp voor sociaal-labielen. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering, Mei 1947.

J. van Dael:

Kampen voor sociale jeugdzorg. In: Dux, Maart 1948.

P. C. F.:

Nogmaals de Rijkskampen voor Sociale Jeugdzorg. In: Humanitas, April/Mei 1948.

R. v. d. Heide:

Gezinsvoogden en kampwerk. In: Pro Juventute, Juni 1948.

Overzicht Rijkskampen en -internaten voor Sociale Jeugdzorg. In: Documentatieblad No. 3, 1948 en Maandblad voor Berechting en Reclassering, Mei 1948.

A. A. H. Hoytink:

Opnieuw over Godsdienst en opvoeding. In: Humanitas, September 1948.

H. J. Wegerif:

Artikel in Pro Juventute, November 1948.

Mr. H. Th. Schaepman:

Iets over de werkkampen voor sociaal-labiele jongens. In: Kath. Sociaal Tijdschrift, Nov. 1948.

Mr. W. P. C. Knuttel:

De opening van het kamp „Vreekwijk”. In: Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk, 4 December 1948.

K.:

Het Rijkskamp voor Sociale Jeugdzorg. In: Edele Brabant, 17 December 1948.

J. A. M. de Graaf:

Kampwerk voor Sociale Jeugdzorg. In: Katholiek Sociaal Tijdschrift, Januari 1949.

Berkelaar:

Hoe „Vreekwijk” werkt. In: Humanitas, Dec. 1948.
Jeugdzorgkampen. In: Leidersblad K.J.B., Maart 1949.

J. A. M. de Graaf:

Kampwerk voor sociaal-labiele jongens. Nieuwe phase. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering, April 1949.

J. van Dael:

Kampwerk voor sociale jeugdzorg. In: Dux, Mei 1949.

J. Jonges:

Het ontwikkelingswerk in de Rijkskampen en -internaten voor Sociale Jeugdzorg. In: Paedagogische Studiën, Mei 1949.

J. Pors:

Kampwerk voor sociale jeugdzorg. In: De Schakel, Tijdschrift voor Sociale Jeugdzorg Bisdom Haarlem, No. 2, 1949.

Zweeloo:

In: Leidersblad K.J.B., Juni 1949.

H. J. Wegerif:

„Vorming Buiten Schoolverband” en de justitiële kinderbescherming. In: Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk, 20 September 1949.

Mr. J. Overwater:

„Vorming Buiten Schoolverband” en de Kinderbescherming. In: Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk, 5 November 1949.

X.:

De kampen voor sociale jeugdzorg. Begripsverwarring. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering, Januari 1950.

Mr. J. Overwater:

Mr. Overwater beweert V.B.S. in verweer anoniem. In: Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk, 20 Jan. 1950.

X.:

Nogmaals het artikel van Mr. Overwater. In: Maandblad voor Berechting en Reclassering, Maart 1950, blz. 73.

INHOUD

	Blz.
Inleiding	1
Opdracht	1
Werkwijze	1
Doelstelling van dit rapport	1
Hoofdstuk I	
„Hoe het kampwerk van Vorming Buiten Schoolverband ontstond”	1
Kampwerk voor jeugdige werklozen	2
Samenwerking reclassering en werkkampen	3
Oorlogstijd	3
Na-oorlogse ontwikkeling	4
Hoofdstuk II	
„De huidige omvang van het kampwerk”	7
Jongenskampen	7
Meisjesinternaten	8
Capaciteit, bezetting, personeelssterkte	10
Differentiatie der kampen en internaten	11
Hoofdstuk III	
„Kritische beschouwingen over de huidige toestand en werkwijze in de kampen”	11
Opname en selectie	11
Behandeling	13
Personeel	15
Godsdienstige verzorging	15
Materiële verzorging	15
Hoofdstuk IV	
„De plaats van het kampwerk van Vorming Buiten Schoolverband binnen het kader van de Algemene en Bijzondere Jeugdzorg”	15
Hoofdstuk V	
„Richtlijnen”	17